

## OBSERVAȚII PRIVIND AȘEZAREA GRECO-AUTOHTONĂ DE LA ALBEȘTI (JUD. CONSTANȚA)

A. RĂDULESCU, M. BĂRBULESCU, L. BUZOIANU,  
N. CHELUȚĂ-GEORGESCU

Cercetările de teren și studiile din ultima vreme elaborate de colectivul Șantierului Albești pe baza situațiilor și materialelor arheologice înregistrate<sup>1</sup> au condus la cunoașterea unei așezări fortificate, aflate în limitele teritoriului callatian.

Situația se dovedește interesantă pentru specialiști, având în vedere că este vorba de prima și, deocamdată, singura așezare cercetată sistematic, aflată în  $\chi\omicron\rho\alpha$  unei colonii doriene din Pontul Stâng.

Reamintim că fortificația ocupă partea cea mai înaltă a unui platou, în mare parte apărat natural și care se dovedește a fi fost locuit de o populație indigenă. Incinta propriu-zisă cunoaște trei faze constructive<sup>2</sup>, între care primele se plasează în limitele aceluiași secol: începutul și a doua jumătate a sec. IV a.Chr.

Prima etapă de fortificare, surprinsă mai ales pe latura de nord și nord-vest a fortului și în mai multe puncte pe celelalte laturi, începe într-o perioadă destul de timpurie în sec. IV a.Chr. Primul nivel de locuire este suprapus de o tasare consistentă din piatră, făcută în momentul ridicării fortului în etapa a doua. Datarea celei de-a doua incinte este apreciată ca începând din a doua jumătate a sec. IV a.Chr. (sau ultimul sfert al secolului). Datele propuse se bazează pe situația stratigrafică din teren și pe aflarea unor materiale arheologice databile — monede și ștampile amforice —, în apropierea incintelor și în situații concludente.

<sup>1</sup> A. Rădulescu, N. Cheluță-Georgescu, M. Bărbulescu, MCA, a XIII-a sesiune anuală de rapoarte, Oradea, 1979, p. 167 — 173. Autorii au mai prezentat rezultatele săpăturilor arheologice de la Albești în sesiunile anuale de rapoarte, care au urmat, precum și la sesiunile Pontica, organizate de muzeul din Constanța; vezi și notele 2, 4.

<sup>2</sup> N. Cheluță-Georgescu, M. Bărbulescu, in: *Symposia Thracologica*, 3, Constanța, 1985, p. 78—80; notăm tot aici, *Observații stratigrafice privind fortul de la Albești în sectorul B*, comunicare prezentată la a XXVII-a sesiune națională de rapoarte arheologice, Constanța, 1993 (mss.).

Cea de-a treia etapă constructivă se prezintă sub forma unei extinderi în suprafață, realizată prin abandonarea laturei de sud și păstrarea funcționalității celorlalte laturi ale fortificației din faza a doua. Cronologic, a treia etapă de existență a așezării fortificate de la Albești, se plasează în continuarea locuirii din faza anterioară, ocupând sec. III a.Chr. (după primele decenii ale secolului) până în primele decenii ale sec. II a.Chr. (cca. 183 a.Chr.)<sup>3</sup>.

Materialele amforice șampilate precum și câteva piese numismatice se plasează în limitele cronologice anunțate. Primele, reprezentând deocamdată categoria studiată de noi în întregime<sup>4</sup> și printre puținele cu valoare cronologică recunoscută<sup>5</sup>, le vom folosi în continuare ca argument, în special pentru datarea începuturilor așezării.

Partea a doua a studiului nostru, ajuns acum la final, va prezenta materiale amforice noi apărute, mai ales în urma cercetărilor întreprinse în interiorul ariei fortificate din sectorul B<sup>6</sup>.

Dintre categoriile amforice vom avea în vedere, în prima parte, exemplarele șampilate de Heraclea Pontică, Thasos și Sinope (primele grupe), precum și câteva recipiente cu o tipologie bine stabilită și fixate, cronologic, în limitele sec. IV a.Chr.

Pentru a ușura înțelegerea, precizăm că suprafața așezării unde s-a practicat o săpătură în carouri de  $4 \times 4$  m, cu martori de 1 m între carouri, a fost împărțită în sectoare — A, B, C, D, E și F, denumite astfel pe măsura desfășurării cercetării, fiecare sector cuprinzând un număr variabil de carouri<sup>7</sup> (Fig. 1 și 2).

Primele în ordinea pătrunderii lor în așezare și cele mai numeroase cantitativ sunt exemplarele de Heraclea Pontică: 131 șampile pe gâturi și torți de amfore și 21 recipiente. Circulația amforelor șampilate de Heraclea Pontică este apreciată ca durând din primul sfert al sec. IV a.Chr. până la jumătatea sau sfârșitul primului sfert al secolului următor<sup>8</sup>. Din schema cronologică propusă de I.B. Brashinskii în 1980<sup>9</sup> reținem primele două perioade:

— perioada A — primul și începutul celui de-al doilea sfert al sec. IV a.Chr.;

— perioada B — al doilea, al treilea și începutul ultimului sfert al sec. IV a.Chr.

<sup>3</sup> Cu șanse probabile de restrângere a datării materialului amforic șampilat chiar la sfârșitul sec. III a.Chr.

<sup>4</sup> Materialul amforic de la Albești a făcut obiectul unor studii speciale, publicate în Pontica, 19, 1986, p. 33–60 (*Heraclea Pontică*); p. 61–74; (*Thasos*); 20, 1987, p. 53–77 (*Rhodos*); p. 79–106 (*tipuri de amfore*); 21–22, 1988–1989, p. 23–90 (*Sinope*); 23, 1990, p. 29–48 (*Chersonesul Tauric, Cnidos, Cos, Paros*); p. 49–79 (*nedeterminate*).

<sup>5</sup> Y. Garlan, *Le commerce des amphores grecques*, în *Trade and famine in classical antiquity*, Cambridge, 1983, p. 37–44; idem, *Les fibres amphoriques thasiens. Bilan et perspectives de recherche*, în *Annales, Economies, Sociétés, Civilisations*, p. 837–846; V. Grace, *Hesperia*, 54, 1985, p. 1–54.

<sup>6</sup> Comentariile celorlalte materiale arheologice vor fi făcute cu ocazia unui raport final privind rezultatul cercetărilor arheologice de la Albești.

<sup>7</sup> Suprafața apărută de fortificație corespunde sectoarelor A, B și parțial C.

<sup>8</sup> Vezi diverse cronologii rezumate de noi în Pontica, 19, 1986, p. 36–39.

<sup>9</sup> I.B. Brashinskii, *Greceskii keramiceskii import na nijnem Donu v V–III vv. don.e.* L., 1980, p. 38–41.

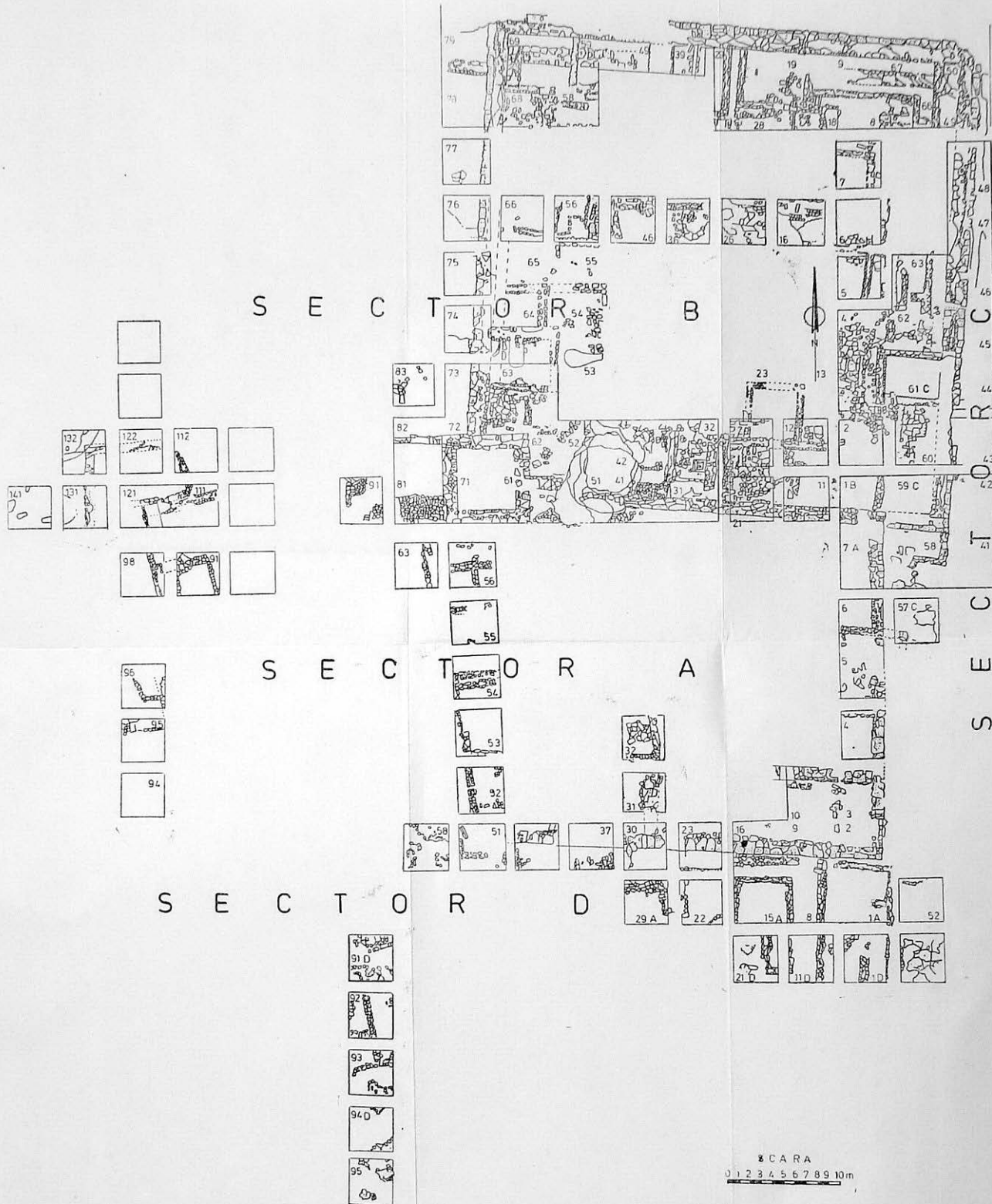
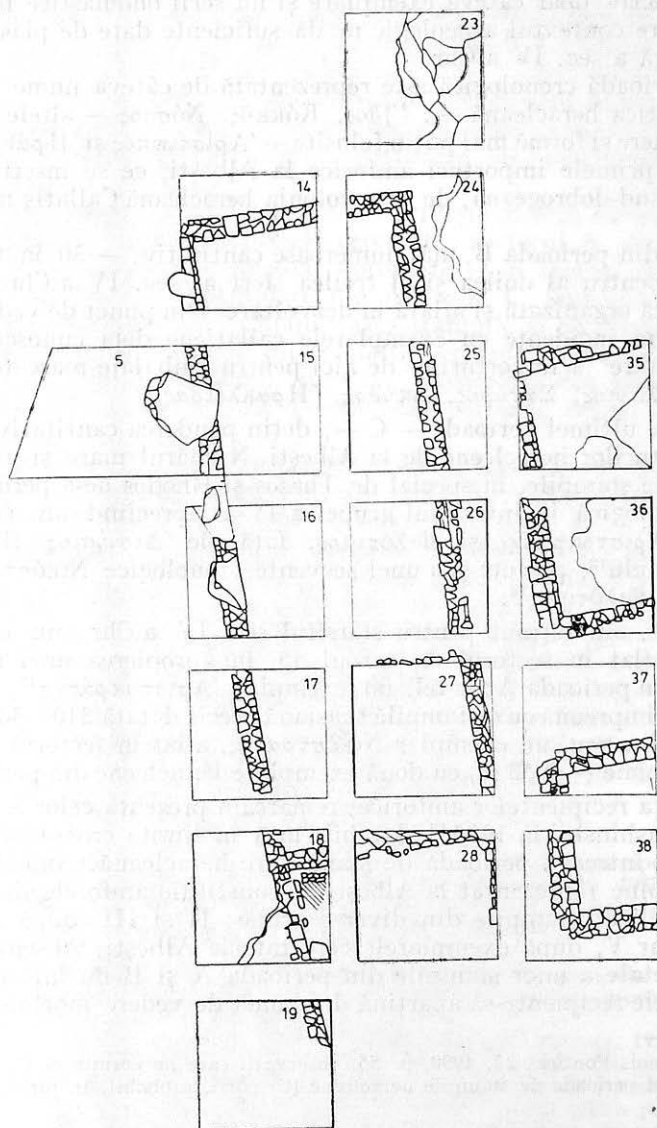


Fig. 1 — Așezarea fortificată greco-autohtonă de la Albești (jud. Constanța) : sectoarele A, B, C și D. Cercetări 1974—1992.



SECTORUL E

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10m

Figura 2



Din perioada C — sfârșitul sec. IV — primul sfert al sec. III a.Chr.<sup>10</sup> — reținem selectiv doar câteva exemplare și nu serii onomastice în totalitate, pentru care contextul arheologic ne dă suficiente date de plasare spre limita inferioară a sec. IV a.Chr.

Prima perioadă cronologică este reprezentată de câteva nume — unele rare în onomastica heracleeană —: Ἰδός, Κόκκος, Νόσος — altele în variante de dispunere și formă mai puțin folosite — Ἀρίστιππος și Ἡράκλειδος<sup>11</sup>. Ele reprezintă primele importuri amforice la Albești, ce se înscriu într-o arie mai largă sud-dobrogeană, de care colonia heracleeană Callatis nu putea fi străină<sup>12</sup>.

Ștampile din perioada B, mai numeroase cantitativ, — 30 în total —, documentează pentru al doilea și al treilea sfert al sec. IV a.Chr. o activitate economică organizată și aflată în dezvoltare. Din punct de vedere onomastic remarcăm incidente cu exemplarele callatiene deja cunoscute și o anumită „orientare” a importurilor de aici pentru ambalaje marcate cu numele lui Ἀπολλόνιος, Σάτυρος, Σκύθας, Ἡρακλείδας.

Ștampilele ultimei perioade — C —, dețin ponderea cantitativă în ansamblul importurilor heracleene de la Albești. Numărul mare și aflarea în contexte cu alte ștampile, în special de Thasos și Rhodos ne-a permis o diferențiere cronologică în interiorul grupei a IV-a apreciind anterioritatea numelor lui Ἀριστοκράτης și Φιλότιμος, față de Διονύσιος Πασιάδας, Λάκων, de exemplu<sup>13</sup>, precum și a unei secvențe cronologice Νικόστρατος — Ἀριστοκράτης-Φιλότιμος<sup>14</sup>.

Dintre ele, am reținut pentru sfârșitul sec. IV a.Chr. un exemplar Νικόστρατος, aflat în sectorul A, caroul 45, în apropierea unei ștampile Ἀρίστιππος, din perioada A; la fel, un exemplar Ἀριστοκράτης<sup>15</sup>, aflat în sectorul C, c.44 împreună cu o ștampilă thasiană precis datată 310—300 a.Chr. (Πυθίων V); din nou, un exemplar Νικόστρατος, aflat în sectorul D, c.95 la aceeași adâncime (—0,53 m) cu două exemplare heracleene din perioada B.

În privința recipientelor amforice, remarcăm prezența celor trei tipuri stabilite de Brashinskii în 1980<sup>16</sup>, databile însă în limite cronologice largi care să acopere întreaga perioadă de ștampilare heracleeană. Ambalajul ceramic cel mai bine reprezentat la Albești îl constituie amforele de tip I A pe care s-au aplicat ștampile din diverse grupe: II și III, după Brashinskii, IV și chiar V, după exemplarele cercetate la Albești. Absența pe recipientele cercetate a unor ștampile din perioada A și B nu înlătură posibilitatea ca unele recipiente să aparțină din punct de vedere morfologic unor

<sup>10</sup> Vezi la noi, Pontica, 23, 1990, p. 55, observații care ne permit să lărgim limita inferioară a ultimei perioade de ștampile heracleene (C) până, probabil, în jurul mijlocului sec. III a.Chr.

<sup>11</sup> Facem aici rectificarea încadrării în grupa a IV-a și nu în grupa I a numelui lui Ἐπικράτης; vezi, Pontica, 19, 1986, p. 44 și cat. nr. 31.

<sup>12</sup> Vezi situația generală a importurilor din Heraclea Pontică înregistrată la M. Lazarov, Izv. Varna, 13(31), 1980, p. 5—16 (cu unele rectificări, mai ales pentru grupa I).

<sup>13</sup> Vezi mai sus, nota 10.

<sup>14</sup> A. Rădulescu, M. Bărbulescu, L. Buzoianu, Pontica, 19, 1986, p. 44.

<sup>15</sup> Ștampile cu numele Ἀριστοκράτης sunt prezente la Albești până spre mijlocul sec. III a.Chr.; vezi situația din SB, c. 82, un exemplar Ἀριστοκράτης (în grafia cu sigma lunar), aflat împreună cu o ștampilă rhodiană cu numele producătorului Ξενότιμος; sau SB, c. 7, tot Ἀριστοκράτης, aflat împreună cu eponimul rhodian Δαήμων.

exemplare bine date în sec. IV a.Chr.; avem în vedere mai ales exemplarele de tip I, din sectorul B, c. 18—28 (martor; —0,80 m) și sectorul B, c.38 (—0,60 m), databile în primul sfert și începutul celui de-al doilea sfert al sec. IV a.Chr., precum și exemplarele de tip II din SB, c. 28—29 (martor) și SB, c.59 (—0,75 m), și SC, c.57 (—0,80 m), databile în al doilea și al treilea sfert al sec. IV a.Chr.<sup>16 bis</sup> Restul exemplarelor aparțin variantei I A, pentru care nu mai admitem acum „secolul IV în general”<sup>17</sup>, ci avem în vedere, pentru o mare parte din ele, prima parte a secolului III a.Chr.<sup>18</sup>.

O observație nu lipsită de interes privește aflarea exemplarelor de Heraclea Pontică în toate sectoarele cercetate: sectorul A, de-a lungul liniei fortificate și în carourile imediat apropiate — în special ștampile din perioada A și B și rare exemplare din perioada C; sectorul B, de-a lungul laturilor de est și de sud — majoritatea ștampile și recipiente din perioada C și doar câteva exemplare din celelalte perioade; sectorul C — de-o parte și de alta a liniei fortificate, spre est, exemplare din perioada C, cărora li se adaugă și altele noi, de Thasos, din perioade destul de timpurii ale seriei.

În sfârșit, din afara fortificației, de pe platou, sectoarele B (la vest de incintă) și D provin exemplare din toată perioada de circulație a amforelor heracleene (mai consecvent atestate în sectorul D).

Produsele de Thasos sunt prezente la Albești din al doilea sfert al sec. IV a.Chr.<sup>19</sup>, situație recunoscută și pentru Callatis<sup>20</sup>. Pentru secolul IV a.Chr. se întregistrează două faze de creștere a acestor importuri — prima, în perioada 350—340 a.Chr. și a doua, spre sfârșitul sec. IV a.Chr., între ele plasându-se o perioadă de regres<sup>21</sup>. Repartiția generală a pieselor pe categorii tipologice și cronologice<sup>22</sup> mai mari stabilește pentru sec. IV a.Chr. următoarea structură: 3 piese de tip vechi (anterioare anului 340 a.Chr.), un exemplar Ἀρότης, plasat chiar la tranziția dintre tipul vechi la tipul recent și alte 4 exemplare de tip recent, databile după 340 a.Chr., sau, mai sigur, în ultimul sfert al sec. IV a.Chr.

<sup>16</sup> I.B. Brashinskii *op. cit.*, p. 22—25 și pl. IV. Vezi discuția tipurilor de amfore la M. Bărbulescu, L. Buzoianu, N. Cheluță-Georgescu, Pontica, 20, 1987, p. 80—82, după I.B. Zeest, *Keramiceskie taria Bospora*, 1960, p. 100—101 și I.B. Brashinskii, *loc. cit.*

<sup>16 bis</sup> Pontica, 20, 1987, în special p. 42 și p. 102, tabel.

<sup>17</sup> *Ibid.*, p. 82.

<sup>18</sup> Șase din exemplarele acestui tip poartă ștampile din perioada C, grupa a IV-a—uale chiar spre sfârșitul perioadei (Διονύσιος, Ἀζκών) și chiar grupa a V-a timpurie (Ἡζα); vezi și Pontica, 23, 1990, p. 58.

<sup>19</sup> M. Bărbulescu, L. Buzoianu, N. Cheluță-Georgescu, Pontica, 19, 1986, p. 61—74.

<sup>20</sup> Gh. Poenaru-Bordea, în BCH, Suppl. 13, 1986, p. 350—351 și n. 112—114.

<sup>21</sup> Fazele urmează aceleași curbe de creștere și descreștere cu ale coloniei doriene. Regresul din a doua jumătate a sec. IV a.Chr. este explicat la Callatis prin intervenția lui Filip al II-lea împotriva lui Atheas; vezi și Gh. Poenaru-Bordea, *loc. cit.*, p. 350.

<sup>22</sup> În privința cronologiei ștampilelor de Thasos sunt recunoscute contribuțiile importante ale Virginiei Grace, în special *Hesperia*, Suppl. 10, 1956, p. 122—138 și lu. G. Vinogradov, NE, 10, 1972, 2. În ultimul timp însă s-au afirmat cercetătorii școlii franceze, ale căror rezultate remarcabile au făcut obiectul unor studii importante; Y. Garlan, BCH, 90, 1966, p. 586—652; idem, *Thasiaca*, BCH, Suppl. 5, 1979, p. 213—268; M. Debidour, *ibid.*, p. 269—314; din nou Y. Garlan, BCH, 109, 1985, p. 727—746. Vezi și BCH, Suppl. 13, 1986, în special cap. II, p. 145—362, consacrat producției și comerțului de vinuri și amfore din Thasos. În datările materialului de la Albești am avut în vedere contribuțiile lui Y. Garlan și M. Debidour, incluse în BCH, Suppl. 13, 1986, p. 201—276 și, respectiv 311—334.

Importante în ceea ce privește începuturile acestor importuri sunt exemplarele de tip vechi: primul dintre ele aparține eponimului Πυθίων I, de plasat la o dată undeva între 380—370 a.Chr.<sup>23</sup>; urmează, în ordine, un produs al atelierului de la Keramidi, cu numele eponimului Νύμφων și al producătorului Μέγων, datat între 370—350 a.Chr., probabil în prima parte a intervalului anunțat<sup>24</sup> și un exemplar Νικήας — Προτίων, datat în ultima perioadă a ștampilelor de tip vechi, cca. 350—340 a.Chr.<sup>25</sup>. Exemplarele de tip recent<sup>26</sup> au în vedere falșii eponimi Δεάλκος (datat 325—310 a.Chr.), Πυθίων V și ΣΚύμνος I (datați între 310—300 a.Chr.), toți trei atestați la Callatis prin exemplare identice<sup>27</sup> sau prin variante de atelier.

Încă un exemplar de tip recent îl încadrăm, după grafia literelor, în ultimul sfert al sec. IV a. Chr., din ștampilă fiind vizibile numai etniconul și emblema.<sup>28</sup>

Recipientele întregibile sunt reprezentate doar printr-un singur exemplar fragmentar — în comparație cu cantitatea mare a fragmentelor recunoscute a fi aparținut unor amfore thasiene. Exemplarul în cauză aparține tipului II după Bon<sup>29</sup> sau exemplarelor cu corp conic la Zeest<sup>30</sup>, care apar, de regulă, cu ștampile de tip recent de la sfârșitul sec. IV — începutul sec. III a. Chr.<sup>31</sup>

Din punct de vedere al locului de descoperire, remarcăm și de data aceasta aflarea unor exemplare pe platoul din afara incintei — sector D, carourile 92 și 93 (două piese de tip vechi), sau a altora, pe linia incintei sau în imediata ei apropiere: SA, c. 2 — piesa cu numele lui Ἀρότης, SC, c. 49—50, exemplarul Πυθίων I la — 0,70 m și exemplarul Δεάλκος; SC, carourile 44 și 61 și SB, c. 61 — exemplare de la sfârșitul sec. IV a. Chr.

Din categoria amforelor ștampilate *sinopeene* cu mult cel mai bine reprezentate (cca. 85%) sunt exemplarele din ultimele două grupe cronologice — V și VI la Grakov<sup>32</sup>, databile cca. 260—183 a.Chr.<sup>33</sup>. Exemplarele datate în limitele secolului IV a.Chr. aparțin doar primelor grupe, respectiv 365/mijlocul sec. IV. a.Chr. — 345 a.Chr., grupa I, și 344—310 a.Chr.

<sup>23</sup> Vezi Pontica, 19, 1986, p. 65 și n. 26.

<sup>24</sup> Y. Garlan, BCH, Suppl. 13, 1986, p. 233 și 238, nr. 40. Tot după Y. Garlan, grupa F 370—350 a.Chr., perioadă restrânsă la cca. 368—355 a.Chr., după Gh. Poenaru-Bordea, *ibid.*, p. 342.

<sup>25</sup> Y. Garlan, *loc. cit.*, p. 233 și observațiile de la p. 269, n. 77.

<sup>26</sup> Pentru exemplarele de tip recent am avut în vedere cronologia lui M. Debidour din BCH, Suppl. 13, 1986, p. 311—329.

<sup>27</sup> Vezi, de exemplu, catalogul Callatis, din Dacia, NS, 13, 1968, nr. 41.

<sup>28</sup> Vezi la noi, Pontica, 19, 1986, p. 73, cat. 116(21).

<sup>29</sup> A.—M. Bon, A. Bon, *Les timbres amphoriques de Thasos, Études thasiennes*, IV, Paris, 1957, p. 19—20.

<sup>30</sup> I.B. Zeest, *op. cit.*, p. 87 și pl. 9/21.

<sup>31</sup> I.B. Brashinskii, *Greceskii keramiceskii import ...*, p. 110, nr. 36—37 și pl. III, VIII.

<sup>32</sup> B.N. Grakov, *Drevnegreceskie keramiceskie kleima s imenami astynomov*, M., 1929.

<sup>33</sup> N. Conovici, SCIVA, 40, 1989, p. 29—40 (cronologia grupei a IV-a); datele care sunt atribuite celorlalte grupe le aflăm la N. Conovici, Al. Avram, Gh. Poenaru-Bordea, Dacia, NS, 33, 1989, p. 111—123; *idem*, Dacia, NS, 34, 1990, p. 111—127; N. Conovici, *Cronologia relativă și absolută a amforelor ștampilate sinopeene cu nume de astynomi*, rezumatul tezei de doctorat, București, 1993.

grupa a II-a. Pentru grupa a III-a, 309–285 a.Chr., doar un scurt interval aparține sec. IV a.Chr., iar restul de două decenii aparțin sec. III a.Chr.<sup>34</sup>.

Cum situația importurilor sinopeene la Albești pentru primele trei grupe cronologice — doar 6 exemplare —, nu pare să depășească caracterul „întâmplător” sau „de tatonare”, luăm în discuție și grupa a III-a, numărul de două exemplare pe care le-am considerat inițial<sup>35</sup> ca aparținând acestei grupe nemodificând esențial configurația de început a importurilor sinopeene aici. În funcție de aceste date și cu reținerea privind o neconcordanță semnalată în diverse complexe<sup>36</sup> între datarea țiglelor și cărămizilor șampilate în condițiile apariției lor cu ștampile amforice tot de Sinope, plasăm începuturile prezenței acestui centru al Albești nu mai devreme de al treilea sfert al sec. IV a.Chr. Cele dintâi produse ajunse aici aparțin astynomilor Μνήσις și Φίλων, ambii plasați de noi la începutul grupei a II-a și la un interval apropiat de timp<sup>37</sup>.

Activitatea celui de al treilea astynom — Ζοπύριων<sup>38</sup>, în funcție și de numele producătorilor cu care apare, este posibil să se fi desfășurat între limitele grupei a III-a. Sigur în grupa a III-a este plasată activitatea astynomilor Βόρυς și Πυθόκλης<sup>39</sup>. Reprezentarea cantitativă a acestei grupe poate fi ameliorată dacă includem aici două ștampile de producător<sup>40</sup> și două amfore fragmentare<sup>41</sup>, una apropiată ca tip amforelor heracleene și cealaltă aflată în aceleași condiții de descoperire cu fragmentul thasian prezentat mai sus.

Întrucât grupa a III-a sinopeeană a fost acceptată în discuțiile noastre numai în măsura în care susține importurile timpurii ale grupei anterioare, nu putem lua în considerare decât exemplarele șampilate și acceptate *sine dubio* ca făcând parte din ea.

<sup>34</sup> Datele din paranteze sunt după Dacia, NS, 34, 1990, *loc. cit.*, ele diferă în valorile lor absolute (limitative) de cele prezentate de N. Conovici în *Cronologia relativă și absolută...*, p. 9–13.

<sup>35</sup> Vezi, la noi, Pontica, 21–22, 1988–1989, p. 30 și catalog 169(4) și 170(5). Pentru eventualele transferări de nume în alte grupe decât cele fixate de Grakov, vezi N. Conovici, SCIVA, 40, 1989, p. 31–32; Al. Avram, N. Conovici, Gh. Poenaru-Bordea, Dacia, NS, 34, 1990, mai ales, p. 111–112 și tabelele de la p. 122–125.

<sup>36</sup> Vezi E.I. Levi, *Olbia, Temenos i agora*, M.–L., 1964, p. 274; I.B. Brashin skii, în *Anticii gorod*, p. 142–143; A.S. Golenkov, V.K. Golenko, KS, 159, 1979, p. 74–84; grupa I este reprezentată la Albești printr-un fragment de țiglă șampilată, aflată în SD, c. 91, –0,70 m (din același carou, de la –0,65 m provine un fragment șampilat de Heraclea Pontică, din grupa a IV-a (Σοκράτης).

<sup>37</sup> Ambii astynomi apar cu producători din grupa I, unii dintre producători fiind comuni ambilor astynomi.

<sup>38</sup> La B.N. Grakov, *op. cit.*, astynomul Ζοπύριων este plasat în grupa a II-a. Pentru plasarea lui în grupa a III-a, vezi Dacia NS, 34, 1990, p. 112; la rândul nostru, remarcăm în Pontica 21–22, 1988–1989, p. 31 că activitatea lui Ζοπύριων s-a desfășurat într-o perioadă ceva mai târzie, în grupa a II-a, producătorii cunoscuți pe ștampilele lui fiind prezenți și în următoarea grupă cronologică.

<sup>39</sup> Dacia, NS, 34, 1990, p. 131 și 123 (tabele de nume).

<sup>40</sup> Vezi la noi, Pontica, 21–22, 1988–1989, catalog 352(187) și 353(188). Primul exemplar este aflat în SA, c. 1, la –1,15 m (față de –1,10 m), același carou, o șampilă cu astynomi din grupa a IV-a) (Κρατίσταρχος).

<sup>41</sup> Pentru cele două amfore fragmentare, vezi M. Bărbulescu, L. Buzoianu, N. Cheluță-Georgescu, Pontica, 20, 1987, p. 86, și p. 103, tabel nr. 15, 16.



Din categoria grupelor sinopeene discutate, 3 exemplare provin din sectorul B (carourile 62, 82, care suprapun parțial zona unui turn și caroul 16, din interiorul fortificației); câte un exemplar s-a aflat în sectorul C, caroul 57 (împreună cu o ămforă heracleeană de tip II) și în sectorul D, caroul 91 (fragment de țiglă cu șampilă din grupa I).

Din categoria altor centre de producție ale căror recipiente s-au aflat la Albești, între materialele șampilate din sec. IV a.Chr. notăm un exemplar cnidian de tipul „proră de corabie”<sup>42</sup>, aflat împreună cu o șampilă heracleeană din perioada B (sector D, c.100, — 1 m)<sup>43</sup>; un alt exemplar cnidian cu monogramă<sup>44</sup>, aflat tot pe platou (sector D, c.95), împreună cu două șampile heracleeme din perioada B și una din perioadă C, de la sfârșitul sec. IV a.Chr.; un exemplar cu monogramă de proveniență incertă aflat în SB, c.62, la — 1,45 m<sup>45</sup> și două piese anepigrafice, posibil de atribuit insulei Samos și care, după condițiile de descoperire — SB, c.31 și SD, c.21 —, admit ca datare sfârșitul sec. IV a.Chr.<sup>46</sup> Între exemplarele amforice fragmentare notăm, în ordinea vechimii lor, un exemplar Soloha II, aflat în SB, c.13, — 0,90 m, databil în prima jumătate sau limitele sfârșitului primului sfert — mijlocul sec. IV a.Chr.<sup>47</sup> și un exemplar de Chios de tipul „cu picior în formă de manșon”<sup>48</sup>, din a doua jumătate a sec. IV a.Chr.

Analiza importurilor amforice la Albești din sec. IV a.Chr. pune în lumină perioada de început a existenței așezării de aici. Din acest punct de vedere, remarcăm plasaiea primelor importuri amforice în primul sfert al sec. IV a.Chr., prin produse de Heraclea Pontică. Prezența produselor șampilate va continua ascendent pe tot parcursul sec. IV a.Chr., anunțând spre sfârșitul acestui secol și prima parte a secolului următor o perioadă de apogeu comercial, datorată unui climat politic stabil în zonă, care a urmat evenimentelor de la sfârșitul sec. IV a.Chr.

Importul de produse amforice se diversifică prin prezența unor produse de Thasos, Sinope și chiar Cnidos, precum și a altor centre, care însă nu vor deveni parteneri permanenți în relațiile de schimb — Chios, Samos și, posibil, și alte centre din bazinul egean.

Deosebit de semnificativă ni se pare aflarea ambalajelor amforice timpurii deopotrivă în așezarea fortificată — și mai ales în zonele apropiate incintelor —, precum și în afara acesteia, în partea de sud și de vest a platoului.

Putem vorbi, deci, de o locuire a platoului<sup>49</sup> în imediata apropiere a așezării fortificate, contemporană acesteia și cel puțin pentru sec. IV a.Chr. bine documentată din punct de vedere arheologic.

<sup>42</sup> Asupra tipului de șampilă „proră de corabie”, vezi Chr. Börker, BCH, Suppl. 13, 1986, p. 473—478.

<sup>43</sup> A. Rădulescu, M. Bărbulescu, L. Buzoianu, Pontica, 23, 1990, p. 32—33 și catalog 374(2).

<sup>44</sup> *Ibid.*, catalog, 381(9).

<sup>45</sup> M. Bărbulescu, L. Buzoianu, N. Cheluță-Georgescu, *ibid.*, p. 50 și catalog 417(8).

<sup>46</sup> *Ibid.*, p. 53 și catalog 438(1) și 439(2).

<sup>47</sup> M. Bărbulescu, L. Buzoianu, N. Cheluță-Georgescu, Pontica, 20, 1987, p. 99 și notele 6.—64; tabel, nr. 41.

<sup>48</sup> *Ibid.*, p. 95—97, n. 56; tabel, nr. 38.

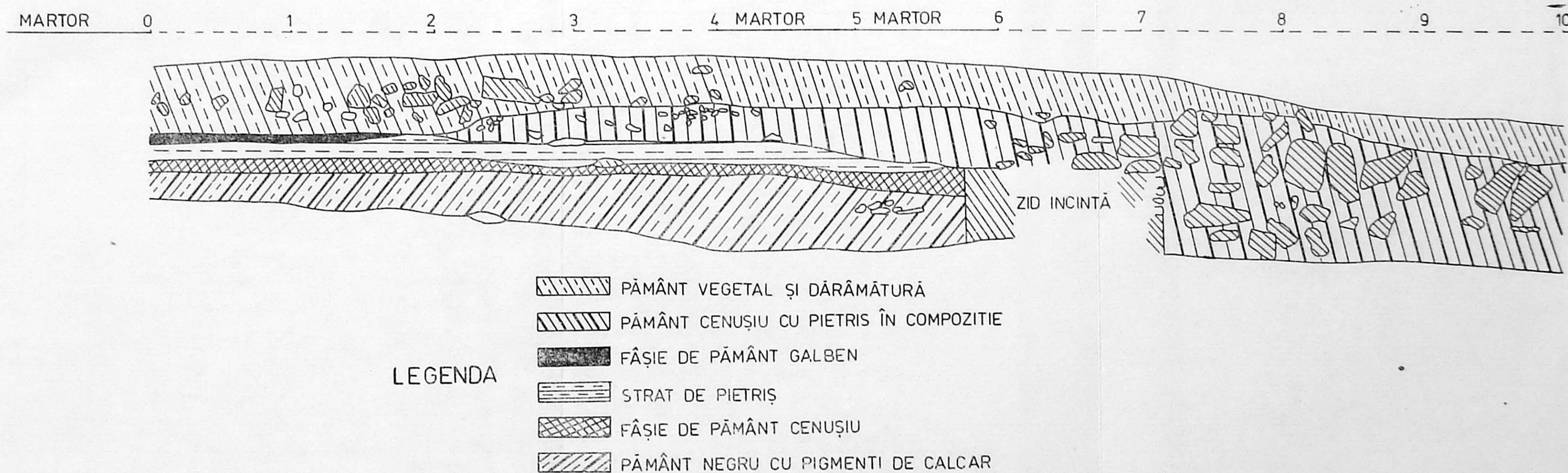
<sup>49</sup> Vezi și A. Rădulescu, N. Georgescu, M. Bărbulescu, Albești, 1983. *Cercetări în sectorul D. Raport preliminar*. Alba-Iulia, 1984 (mss.).



SECTOR A, CAROUL 7 ȘI SECTOR B, CAROUL 1.  
PROFIL VEST

7A

1B



SCARA 1.25

Fig. 3 — Așezarea de la Albești. Sector A, caroul 7 și Sectorul B, caroul 1. Profil vest

\*

Ultimele campanii de cercetări arheologice de la Albești (1990—1994), desfășurate în sectorul B, pe axele mediane ale fortului, au surprins complexe din etapa a III-a de locuire. Cronologic, această etapă de existență a așezării fortificate se plasează în continuarea locuirii din fazele anterioare și ocupă sec. III a.Chr. (după primele decenii ale secolului) până în primele decenii ale sec. II a.Chr., cu posibile prelungiri până spre mijlocul secolului. Cronologia locuințelor din interiorul fortificației urmează a fi coroborată întregului sistem de apărare, suficient de clar acum pentru noi, în special pentru primele două etape de locuire. Singura observație pe care ne permitem deocamdată este legată de nivelările artificiale în trepte pentru atenuarea pantei terenului. La rândul lor, amenajările noilor locuințe au făcut ca etapele de locuire anterioară să fie nivelate, fapt ce a determinat ca la multe locuințe din faza a treia să presupunem și eventuale locuiri anterioare.

Materialele amforice noi recoltate sunt în măsură să verifice observațiile noastre anterioare și să sprijine ipoteza amenajării spațiului interior concomitent cu ridicarea incintelor.

Pentru ușurarea expunerii folosim aceeași prezentare a materialelor pe centre de producție, contextele arheologice servind deocamdată ca argumente de datare în interiorul marilor categorii ceramice recunoscute.

Importurile de *Heraclea Pontică* sunt în continuare bine reprezentate cantitativ — 19 piese —, dar inegal repartizate cronologic: majoritatea — 15 exemplare — aparțin ștampilelor cu un singur nume din grupa a IV-a, respectiv perioada C și doar două exemplare aparțin tipurilor cu două nume, din perioada B. Probleme interesante, mai puțin de ordin onomastic prezintă ștampila inv. 38664 (mai departe, catalog 489(131), aflată la nivelul profilului de vest al caroului 7 din sectorul A, la — 1,35 m și lângă zidul de incintă (Fig. 3). Fragmente amforice descoperite tot aici aparțin unei amfore de Thasos de sec. IV a.Chr. cu buza tip „Pridik“, și toarte cu slabe alveole la bază, precum și unei amfore cu buza „mooshroom“ din pastă cărămizie, cu angobă alburie la exterior. Tot acest material provine din groapa pentru fundația zidului de incintă din faza a doua, de pe latura de sud. Datarea amforelor întregi cu numele eponimului ΣΚΘΑΣ în necropola de la Elisavetovskoe<sup>50</sup> în al doilea și al treilea sfert al sec. IV a.Chr. nu contravine observațiilor noastre privind distrugerea primei incinte și consolidarea ei în faza a doua, începând cu a doua jumătate a sec. IV a.Chr. Eponimul ΣΚΘΑΣ este cunoscut la Albești cu alți producători<sup>51</sup> și pe exemplare provenite din afara suprafeței fortificate (sector D, c.92 și 95).

Al doilea exemplar din perioada B a fost găsit la baza zidului turnului din colțul de SV al incintei (carourile 71—62).

Construcția turnului, atribuită primei faze construite, va suferi o consolidare în faza a doua, contemporană cu refacerea incintei. Materialul amforic se dovedește încă o dată omogen din punct de vedere cronologic: din

<sup>50</sup> I.B. Brashinskii, *Greceskii keramiceskii import....*, M 79 (alt producător) pe o amforă de tip I A, datată în al doilea sfert — mijlocul sec. IV a.Chr. și M 99, pe o amforă de tip II, datată în al treilea sfert al sec. IV a.Chr.

<sup>51</sup> Pontica, 19, 1986, cat. 73—74 — producătorii "Ακορνος și 'Ηρακλείδας —, și cat. 66 — producător "Αριστος.

acest punct și în aceleași condiții stratigrafice provine un alt exemplar de Heraclea Pontică din grupa a II-a târzie<sup>52</sup>.

Ștampilele din perioada C aparțin tipului cu un nume și caracteristici ale grupeii a IV-a tipologice. În mare parte, numele sunt deja cunoscute la Albești: Ἀριστοκράτης (6 exemplare), Ἀριστοβούλος, Μένης, Βάκχιος și Μένιππος (câte două exemplare).

Se păstrează distincția tipologică, pentru noi și cu valoare cronologică a numelui lui Ἀριστοκράτης<sup>53</sup>. Într-un caz (SB, c.43 — 53, — 0,95 m), pe un exemplar deteriorat, numele apare într-o ștampilă aplicată pe gât și în grafia cu *sigma* barat. Majoritatea exemplarelor cu numele lui Ἀριστοκράτης apar pe torți de amforă și în grafia cu *sigma* lunar<sup>54</sup>.

Alte nume cunoscute apar în variante tipologice noi: Βάκχιος — ștampilă rectangulară în relief (cat. 479(121); Μένιππος — ștampilă aplicată pe toartă, cu litere în relief și în dispunere retrogradă (cat. 487(129)).

Catalogul ștampilelor heracleene de la Albești este îmbogățit cu nume noi: Δούλος și Ἡρακλείδης<sup>55</sup>. Într-un singur caz, starea precară a ștampilei nu ne-a permis o întregire sigură a numelui: cat. 483(125), un nume probabil cu inițiale Θε[...] și sufix final — τε[ος];.

Observații interesante ne oferă, în continuare, contextul arheologic:

— Δούλος se alătură seriei lui Ἀριστοκράτης II; ambele ștampile s-au aflat în SB, c.25, la —0,50 m și se dovedesc ușor anterioare unui exemplar rhodian (inv. 38679), aflat tot acolo, la —0,45 m;

— în martorul carourilor, 43—53, la aceeași adâncime (—0,95 m) s-a aflat singurul exemplar Ἀριστοκράτης I și ștampila eponimului rhodian Πολύχαρμος;

— exemplarul Ἀριστοκράτης II din SB, c.14, — 0,90 m este anterior ștampilei cnidiene inv. 38677 (aflată în același carou, la —0,50 m adâncime).

Situațiile din alte carouri dovedesc sigura anterioritate a exemplarelor heracleene față de produsele altor centre:

— SB, c. 34 — anterioritatea lui Ἀριστοβούλος (aflat la —0,80 m, la nivelul pavajului interior) față de eponimul rhodian Εὐφράνωρ (aflat la —0,45 m, în dărâmătura de deasupra pavajului);

— SB, c.24 — ștampila producătorului Μένης (aflată la —0,45 m) este anterioară unui exemplar de Rhodos (eponimul Καλλικρατίδας, aflat la —0,28 m) și altuia de Cos (aflat la —0,20 m);

— SB, c.54 — exemplarul cu numele Ἡρακλείδης (aflat la —0,60 m) este anterior unor ștampile rhodiene și sinopeene (aflate la adâncimi cuprinse între —0,35—0,50 m) și un exemplar de Cos (—0,20 m).

Două ștampile din perioada C, descoperite — una deasupra pavajului din carourile 62—63 (producător Μένης) și cealaltă sub nivelul de lut al

<sup>52</sup> Ibid., p. 56, cat. 70 (inv. 22023).

<sup>53</sup> Ibid., p. 41—43.

<sup>54</sup> Raritatea exemplarelor Ἀριστοκράτης I în carourile cercetate din interiorul fortificației este susținută și de absența între ștampilele noi a numelor lui Φιλοκράτης și Νικόστρατος; vezi tot Pontica, 19, 1986, p. 43.

<sup>55</sup> Vezi primul nume atestat în Peuce, 8, 1977—1978, p. 104 (Δούλος), iar al doilea, Izv. Varna, 13, 1962.



locuinței din carourile 63—64 (producător Βάκχιος) probează contemporaneitatea celor două amenajări alipite laturei de vest a incintei din faza a II-a.

Comparând produsele de Heraclea Pontică de la Albești cu cele acum cunoscute din așezarea de la Satu Nou<sup>56</sup> putem remarca:

— data mai timpurie cu cca. trei sferturi de veac a așezării fortificate de la Albești, susținută de prezența aici a ștampilelor din perioadele A și B, absente la Satu-Nou;

— absența la Satu-Nou a ștampilelor cu monogramă ne determină să apreciem existența acestui tip nu neapărat într-o „perioadă târzie”, „după începutul sec. III a.Chr.”<sup>57</sup>, ci pe toată durata ștampilării produselor de Heraclea Pontică;

— importurile heracleene de la Satu-Nou se fac remarcate de-abia în perioada C; autorii articolului citat par să nu ia în considerare pentru această perioadă și ultimul sfert al sec. IV a.Chr., deși, după părerea noastră, unele exemplare pot să o susțină. Cu excepția lui Γέρων, celelalte nume de la Satu-Nou sunt cunoscute și la Albești.

Limita inferioară a importurilor de Heraclea Pontică, după descoperirile de la Albești, tinde spre o lărgire spre mijlocul sec. III a.Chr. Nimic însă în acest complex nu susține o circulație a produselor ștampilate aparținând acestui centru și i după mijlocul sec. III a.Chr.<sup>58</sup>

Importurile *thasiene* de la Albești se păstrează în continuare la un nivel relativ scăzut. Noile ștampile — doar în număr de două —, se încadrează în prima jumătate a sec. III a.Chr. Seria onomasticii thasiene de la Albești se îmbogățește însă cu numele lui Ἰδνάζης (cat. 490(23)) și, se pare, Φείδιππος<sup>59</sup>. Ambele nume fac parte din grupa D, după Garlan, 1986,<sup>60</sup> și din grupa „cu rhyton”, la Debidour, 1986<sup>61</sup>. Prezența lui Ἰδνάζης în complexul Koroni presupune o datare în primul sfert al sec. III a.Chr. (după 273—271 a.Chr.).

Ștampilele de *Rhodos*, în număr de 16, sunt egal repartizate între ștampile de eponimi și ștampile de producători<sup>62</sup>. Deși onomastica unora este deja cunoscută, noutatea constă în tipologia diferită. Fiecare din cele patru nume de eponimi cunoscuți anterior la Albești apar acum în tipologii noi:

— Τιμοκλείδας — în ștampilă circulară cu simbol și însoțit de luna ἀγριανῖος;

<sup>56</sup> N. Conovici, M. Irimia, *Dacia*, NS, 35, 1991, p. 140—143.

<sup>57</sup> Pontica, 19, 1986, p. 46.

<sup>58</sup> Opinie contrară, N. Conovici, M. Irimia, *op. cit.*, 140: „la stratigraphie de „Valea lui Voicu” a prouvé que les timbres héracléens aux noms de fabricants continuent à être produits indifféremment du groupe typologique au minimum jusqu'au troisième quart du III<sup>e</sup> s. av. J.C.”.

<sup>59</sup> Vezi mai departe, catalog 491(24); pentru simbolul „cap masculin în profil” nu este exclus nici un eponim Ἀύσανδρος (Bon, 1114), plasat în grupa E, Garlan și „grupa cu pitthos”, la Debidour.

<sup>60</sup> Y. Garlan, *BCH*, Suppl. 13, 1986, p. 246.

<sup>61</sup> M. Debidour, *ibid.*, p. 333.

<sup>62</sup> Două ștampile cu legenda ipotetic reconstituită, vezi mai departe cat. 501(67) și cat. 502(68), aparțin cu siguranță unor ștampile de producători.



- Πολυκράτης — în ștampilă circulară;
- Καλλικρατίδας — în ștampilă rectangulară, cu luna Καρνεῖος;
- Σιμυλῖνος — în ștampilă rectangulară.

Numele de producători — Θεόδωρος, Ξενοτίμος și Ἀρτεμίδωρος își păstrează formele de ștampile cunoscute, diferind, în cazul primului nume, doar luna menționată.

Numele noi aparțin eponimilor Εὐφράνωρ, Νίκων, Πολύχαρμος și producătorilor Σῶτας și Ῥόδων.

Numele lui Νίκων și Πολύχαρμος le regăsim în grupa ștampilelor circulare cu buton, anterioare menționării lunii<sup>63</sup>, grupă bine reprezentată de altfel, și la Albești<sup>64</sup> și pentru care se ia în considerare intervalul 269 — 240 a.Chr. (respectiv, perioada I-a, după Empereur-Hesnard<sup>65</sup>). Între ele, numele lui Πολύχαρμος, întâlnit în SB, c. 43—53 cu o ștampilă heracleiană din grupa a IV-a (vezi, *mai sus*), pare a fi mai vechi; eponimul Νίκων, însoțit de emblemă<sup>66</sup> și aflat în context apropiat de producătorul rhoidian Ξενοτίμος (SB, c.13), nu poate fi cu mult anterior datei de 240 a.Chr. Cum Ξενοτίμος a marcat și vase ale eponimului Παυσανίας I, perioada de activitate a lui Νίκων se dovedește a fi precedat cu puțin pe cea a lui Παυσανίας I<sup>67</sup>.

Cel de al treilea eponim, Εὐφράνωρ, se dovedește a fi activat mai târziu, la o dată de plasat în al treilea sfert al sec. III a.Chr.<sup>68</sup>. La Albești el apare în dărâmătura superioară pavajului din SB, c.34 și la o adâncime sensibil redusă (—0,45 m) față de o piesă heracleiană cu numele lui Ἀριστόβουλος.

Cele două nume noi sigure de producători — Σῶτας, și Ῥόδων —, aparțin mijlocului ec. III a.Chr. Producătorului timpuriu Σῶτας, activ în perioada de eponimat a lui Ἐπιχαρμος, și Λύσανδρος i se reconcaște folosirea ștampilelor secundare cu monogramă<sup>69</sup>. Pentru Ῥόδων I<sup>70</sup> luăm în considerare perioada de tranziție din jurul mijlocului sec. III a.Chr., susținută de descoperirile de la Satu-Nou<sup>71</sup> și Albești<sup>72</sup>.

Aceeași perioadă o avem în vedere și pentru numele producătorului (?) Νίκων, aflat în SB, c.33, împreună cu ștampila astynomului sinopean Πυθόχρηστος ο' Ἀπολλωνίδου (inv. 38640).

<sup>63</sup> V. Grace, *Hesperia*, 32, 1963, p. 328, n. 20.

<sup>64</sup> Pentru Albești, vezi Pontica, 20, 1987, în special p. 57 și 59.

<sup>65</sup> J.—Y. Empereur, A. Hesnard, *Les amphores hellénistiques du monde égéen* în *Céramiques hellénistiques et romaines*, II, p. 18—19.

<sup>66</sup> Vezi la noi, Pontica, 20, 1987, p. 63, și n. 62.

<sup>67</sup> Pentru Παυσανίας, I, vezi și Pontica, 20, 1987, p. 68, cat. 123(6) cu trimiteri bibliografice.

<sup>68</sup> D.B. Şelov, *Keramicheskie kleima iz Tanaisa III—I vekov do n.e.*, M., 1975, N 112, după V. Grace, *The Stamped Amphora Handles. Excavations at Gözlu Kule, Tarsus*, I, p. 144, N 68; eademi, *Hesperia*, Suppl. 10, 1956, p. 143, N 9.

<sup>69</sup> V. Grace, *Hesperia*, 54, 1985, p. 8, n. 15.

<sup>70</sup> Aflăm menționarea acestui producător la Ino Nikolau, J.—Y. Empereur, *BCH*, Suppl. 13, 1986, p. 524.

<sup>71</sup> N. Conovici, M. Irimia, *Dacia*, NS, 35, 1991, cat. 214 și 286: producătorul Ῥόδων apare în același context cu eponimul Χαρμοκλής.

<sup>72</sup> Pontica, 20, 1987, cat. 131(14), eponimul Χαρμοκλής apare într-o ștampilă circulară cu buton. Cercetătorii de la Satu-Nou se opresc la o dată cuprinsă între cca. 237—225 a.Chr. Pentru opinia exprimată de noi, vezi Pontica, 20, 1987, p. 57.

Descoperirile recente permit nuanțări cu privire la etapele de funcționare ale eponimilor și producătorilor deja cunoscuți.

Eponimii Πολυκράτης și Τιμοκλείδας, ambii plasați în perioada de tranziție, par să-și fi desfășurat activitatea în intervale de timp foarte apropiate: ștampilele lor apar la Albești în același context (SB, c. 54, —0,30— —0,50 m) și au aceeași tipologie. Σιμυλίνος își află o poziție undeva în intervalul 240—215 a.Chr.<sup>73</sup>. Ne vedem nevoiți să lărgim seria propusă de noi anterior<sup>74</sup> în forma Πολυκράτης — [Τιμοκλείδας] — Σιμυλίνος — Ξενόστρατος. Cum Ἐπίγονος este comun eponimilor Πολυκράτης, Σιμυλίνος și Ξενόστρατος, ar trebui, pentru menținerea secvenței în această ordine, fie să ne așteptăm la o pereche de nume Τιμοκλείδας — Ἐπίγονος, fie să apreciem, cum inclinăm să credem, că Ἐπίγονος și-a început activitatea chiar în timpul lui Πολυκράτης, iar Τιμοκλείδας precede pe Πολυκράτης la un interval foarte scurt.

Contextul arheologic din caroul 28 îl plasează pe Καλλικρατίδας într-o perioadă sigur ulterioară ștampilelor heracleene din grupa a IV-a și ulterioară acum datei de 240 a.Chr.

Ștampilele de producător Θεόδωρος, Ξενότιμος și Ἀρτεμίδωρος acoperă, în linii mari, al treilea sfert al sec. III a.Chr.; Θεόδωρος sigur se plasează spre mijlocul sec. III a.Chr.; aflat anterior la Albești în același context cu eponimul Ὀνόσανδρος<sup>75</sup>, Θεόδωρος pare să-și fi început activitatea la o dată apropiată începutului marcării lunilor pe ștampile.

Activitatea celorlalți doi producători este sigur ulterioară datei de 240 a.Chr.: poate fi limitată cca. 240—230 a.Chr. pentru Ξενότιμος, dar să depășească limita celui de-al treilea sfert al sec. III a.Chr. pentru Ἀρτεμίδωρος<sup>76</sup>. La Albești ambii producători apar în contexte foarte apropiate de ștampile sinopeene din grupele V și VI (SB, c. 13 și 23 pentru Ξενότιμος și SB, c. 57 pentru Ἀρτεμίδωρος).

Importurile rhodiene de la Albești și Satu-Nou sunt apropiate din punct de vedere cantitativ și cronologic. La Albești își plasează începuturile în a treia decadă a sec. III a.Chr. (probabil spre sfârșitul decadei) și cunosc perioada maximă de răspândire spre mijlocul și în al treilea sfert al sec. III a.Chr. (respectiv, perioadele I-c și II-a); perioada II-b (cca. 225—210 a.Chr. nu pare a fi susținută decât spre începutul ei și doar prin câteva nume de producători. Din punct de vedere onomastic, majoritatea numelor de la Satu-Nou din perioada I-c sunt prezentate și la Albești<sup>77</sup>; diferențe apar în perioada următoare, deopotrivă la nivelul numelor de eponimi și producători. Întrucât unele nume sunt prezentate prin 2—3 exemplare, o explicație posibilă ar fi aceea a unor transporturi și mai ales căi de difuzare diferite.

<sup>73</sup> După J. — Y. Empereur, N. Tuna, BCH, 113, 1989, p. 290.

<sup>74</sup> Pontica, 20, 1987, p. 61.

<sup>75</sup> Pontica, 23, 1990, cat. 462(50) și 465(53); vezi și p. 56.

<sup>76</sup> Producătorul Ξενότιος este cunoscut cu eponimul Παυσανίας I datat cca. 240 — 230 a.Chr., după P.M. Wallace Matheson, M.B. Wallace, Hesperia, 51, 1982, 3, p. 296 și 317—318.

<sup>77</sup> Fac excepție numele eponimilor Λύσανδρος, Τιμόστρατος și Θεόδωρος; pentru Ἰπποκλῆς, plasat de N. Conovici, și M. Irimia, loc. cit., cat. 249 „înainte de 275 a.Chr.” ne păstrăm o rezervă.

Ștampilele din *Sinope* rămân în continuare cele mai numeroase — 35 de exemplare, dintre care 30 de exemplare (cca. 85%) aparțin grupelor V și VI. Din punct de vedere onomastic remarcăm:

a) nume cunoscute de astynomi, prezente cu câte 4 ((Ζῆνις ὁ Ἀπολλοδώρου, Ποσιδεῖος ὁ Θεαρίωνος) sau 3 exemplare (Ἀπολλωνίδης ὁ Ποσειδωνίου, Βόρυς ὁ Ζεῦξιος, ᾿/φιος ὁ Ἑστιαῖου); tipologia unora dintre piese este deja cunoscută la Albești (vezi, mai departe, catalog, mențiunea „tip Albești, *Sinope*“);

b) nume noi de astynomi apăruiți aici: Θεῦδωρος ὁ Πρυτάνιος, Διονύσιος ὁ Δημητρίου (cunoscut însă la Callatis pe un număr mare de exemplare) și ᾿|κέσιος ὁ Σιμίου;

c) combinații noi de asociere a numelor de astynomi și producători, dintre care reținem:

- Ζῆνις ὁ Ἀπολλοδώρου, și producătorii Κεφαλίων și Θεῦδωρος;
- Ἀπολλωνίδης ὁ Ποσειδωνίου — Θέων;
- Ποσιδεῖος ὁ Θεαρίωνος — Ἀπατούριος

Din punct de vedere cronologic se menține, în continuare, preponderența ștampilelor din grupele V și VI; restul exemplarelor aparțin grupelor III și IV (câte un exemplar); o piesă conține doar numele producătorului, iar alte două au legenda parțial reconstituită.

Exemplarul din grupa a III-a aparține astynomului Μικρίας. Noua ștampilă completează seria astynomilor Βόρυς — Μικρίας — Πυθοκλῆς — Μνησικλῆς, al cărui caracter omogen a fost recunoscut în câteva rânduri<sup>78</sup>; singurul absent la Albești din această serie este numele astynomului Μνησικλῆς.

Ștampila din grupa a IV-a nu face decât să crească numărul exemplarelor cu numele astynomului Ἀντίμαχος. Interesantă însă ni se pare aflarea ei în context apropiat (în SB. c. 25 la —0,45 m) de un exemplar rhodian cu nume de producător (Κρέων; inv. 38679) și ușor ulterior unor ștampile heracleene din grupă a IV-a (inv. 38673, 38674).

Aspectele sub care vom analiza ștampilele sinopeeme din ultimele grupe au în vedere notarea unui context arheologic ajutător și surprinderea unor situații de incidență, menite să justifice seriile de astynomi propuse.

Remarca pe care o datorăm privește în primul rând concordanțele seriilor plasate de noi la „sfârșitul grupei a V-a“ și „începutul grupei a VI-a“<sup>79</sup> și pachetele de nume de astynomi propuse ulterior de N. Conovici<sup>80</sup>. Constatăm, în general, coincidența numelor din grupa V-a, după Conovici, cu „sfârșitul grupei a V-a“, la noi, și V-b Conovici cu „începutul grupei a VI-a“. Neconcordanța privește numele astynomilor Ὑλλος ὁ Φιλίσκου și Βόρυς ὁ Ζεῦξιος, pentru care avem în vedere perioade de activitate apropiate: ambele nume au fost aflate în aceleași contexte arheologice, marcate și de prezența eponimului rhodian Παυσανίας I<sup>81</sup>. Succesiunea de nume

<sup>78</sup> L. Buzoianu, *Pontica*, 25, 1990, p. 109 și n. 59, 60. Caracterul omogen al seriei este subliniat și de N. Conovici, *Dacia*, NS, 34, 1990.

<sup>79</sup> Vezi la noi, *Pontica*, 21—22, 1988—1989, p. 34—36.

<sup>80</sup> *Dacia*, NS, 34, 1990, p. 111—127 și în special p. 122—125.

<sup>81</sup> Vezi *Pontica*, 21—22, 1988—1989, p. 34 și 35.

Ἀντίπατρος ὁ Νίκωνος — Ἰκέσιος ὁ Βακχίου — Ποσιδεῖος ὁ Θεαρίωνος (ultimul plasat de noi în aceeași serie, dar, probabil, la un interval mai mare față de primii doi<sup>82</sup>), este susținută și de N. Conovici<sup>83</sup>.

Un al doilea grup omogen marcat de noi<sup>84</sup> este format din Μικρός ὁ Ἀρισταγόρου, Ἰκέσιος ὁ Ἐτεονίκου și Λεομέδων ὁ Ἐπιδήμου. Mai puțin ultimul astynom, ceilalți se regăsesc în grupa V-b la Conovici.

Analiza noilor piese este în măsură să verifice parțial ipotezele avansate anterior.

Astfel, Ἀντίπατρος ὁ Νίκωνος și Βόρυς ὁ Ζεῦξιος s-au aflat în context apropiat de eponimul rhodian Νίκων (SB, c.13, — 0,40 și — 0,45 m); Φήμιος ὁ Θεοπείδου pare a fi puțin anterior activității producătorului rhodian Κρέων (SB, c.25, — 0,50 m față de — 0,45 m); Ἀπολλωνίδης ὁ Ποσειδωνίου apare în context cu eponimii rhodieni Τιμοκλείδας și Πολυκράτης (SB, c.54), dar între limite de adâncime prea largi (notate pentru toate piesele — 0,30—0,50 m) pentru a putea face observații mai stricte privind piesa sinopeană.

În condițiile date, acceptăm plasarea primilor trei astynomi sinopeeni în aceeași serie (sau „pachet”) cu valoare cronologică.

Tot contextele arheologice ocazionează observații vizând interiorul clasei sinopeene:

— în SB, c.55, în aceleași condiții stratigrafice (— 0,45—0,50 m) s-au aflat astynomii Διονύσιος ὁ Δημητρίου, Ἀπολλωνίδης ὁ Ποσειδωνίου (două exemplare) și Θεῦδωρος ὁ Πρυτάνιος;

— în SB, c.57, la — 0,20—0,25 m au fost recuperate ștampilele lui Μικρίας ὁ Πυθοκρίτου (două exemplare), Ὀβάρχος ὁ Μολπαγόρου și Ὀφίς ὁ Ἐστιαῖου;

— în SB, c. 13, astynomii Ἀντίπατρος ὁ Νίκωνος și Βόρυς ὁ Ζεῦξιος (ambii aflați la — 0,40 m) se dovedesc a fi posteriori activității lui Ζήνις ὁ Ἀπολλοδώρου (aflat la — 0,50 m)<sup>85</sup>;

— în sfârșit, în SB, c.23, succesiunea în care s-au aflat astynomii în funcție de adâncimile înregistrate este următoarea:

- Βόρυς ὁ Ζεῦξιος (— 0,40 m);
- Διονύσιος ὁ Ἀπημάνθου (— 0,45 m);
- Ποσιδεῖος ὁ Θεαρίωνος (— 0,50—0,52 m);
- Ἀθήνιππος ὁ Μητροδώρου (— 0,50—0,60 m);
- Ζήνις ὁ Ἀπολλοδώρου (— 0,60 m).

În condițiile în care acceptăm revizuirile recente la nivelul grupelor, rămâne discutabilă situația din SB, c.55: Διονύσιος ὁ Δημητρίου, plasat

<sup>82</sup> Ibid., p. 36 și n. 83.

<sup>83</sup> Dacia, NS, 34, 1990, p. 124; anterior lui Ἀντίπατρος ὁ Νίκωνος, N. Conovici propune pe Χορηγιών ὁ Λεομέδωντος.

<sup>84</sup> Pontica, 21—22, 1988—1989, p. 35.

<sup>85</sup> Nu mai insistăm asupra plasării lui Ζήνις ὁ Ἀπολλοδώρου în grupa a V-a; vezi Pontica, 21—22, 1988—1989, p. 36.

<sup>86</sup> V.I. Kač, N.F. Fedosov, în Antičnyi mir i Archeologija, Saratov, 1986, p. 85—105; N. Conovici, SCIVA, 40, 1989, p. 32 (Διονύσιος ὁ Δημητρίου); idem et alii, Dacia, NS, 34, 1990, p. 118 (Διονύσιος V ὁ Δημητρίου).



recent în grupa a IV-a<sup>86</sup>, apare alături de un astynom din grupa V-b, (Ἀπολλωνίδης ὁ Ποσειδωνίου) și de un altul din grupa V-d ((Θεόδωρος ὁ Πρωτάριος)<sup>87</sup>. Cum Ἀπολλωνίδης ὁ Ποσειδωνίου beneficiază de o prezență bine marcată<sup>88</sup> și suficient consolidată cronologic, datăm materialele din carou și complexul arheologic (locuința) cărui îi aparțin în funcție de acest astynom.

Pe de altă parte, o ulterioară plasare a lui Ἀπολλωνίδης ὁ Ποσειδωνίου într-o subgrupă V-d<sup>89</sup> ni se pare greu de acceptat, în condițiile în care acest astynom s-a aflat la Albești cu ștampile rhodiene din al treilea sfert al sec. III a.Chr. și împreună cu alte ștampile sinopeene ale unor astynomi din grupa a V-a la Grakov<sup>90</sup>.

Mai mult, nici dispunerea legendei în ștampilele lui Θεόδωρος ὁ Πρωτάριος nu ni se pare a sugera o plasare în subgrupa V-d, ci mai apropiată de a unor exemplare mai timpurii din grupa comună V-VI.

Situațiile întâlnite în celelalte carouri relevă omogenitatea pachetelor de nume (confirmată, cu o singură excepție și de N. Conovici) și anterioritatea probabilă în cadrul seriei a ștampilelor lui Ζῆνις ὁ Ἀπολλοδώρου. Excepția amintită se referă la Διονύσιος ὁ Ἀπηνάριου (grupa VI la Grakov și V-c la Conovici, 1991), pe care îl aflăm la Albești în două rânduri în context cu astynomul Ἀθήνιππος ὁ Μητροδώρου (vezi, mai sus, SB, c.23 și catalog *Sinope*, 249(84) din SD, c.31).

Ștampila de producător prezintă un nume nou la Albești și o variantă pentru un exemplar cunoscut mai demult la Callatis (Dacia, NS, 13, 1969, cat. 610). Cronologic, el aparține grupelor V-VI: în caroul 54 unde a fost descoperit, restul exemplarelor ștampilate aparțin unor eponimi rhodieni din perioada de tranziție (inv. 38609 și 38610) și astynomului sinopean Ἀπολλωνίδης ὁ Ποσειδωνίου.

Noile descoperiri confirmă prezența mult mai slabă la Albești a produselor sinopeene până spre mijlocul sec. III a.Chr., față de perioada următoare, care nu pare să fi depășit aici sfârșitul aceluiași secol.

Coincidența onomastică a numelor de astynomi de la Albești și Satu Nou, confirmată în proporție de cca. 66% (dar cu șanse ca acest procent să atingă o valoare mai mare) evidențiază omogenitatea grupului și o bruscă răspândire a ștampilelor sinopeene în mediul autohton în a doua parte a sec. III a.Chr., dar care nu poate fi datorată Callatidei.

Ștampilele altor centre recunoscute — Chersonesul Tauric, Cnidos, Cos —, deși prezente, rămân slab reprezentate cantitativ: singure importurile de Cos numără 3 exemplare, celelalte fiind înregistrate doar prin câte un singur exemplar.

Pe ștampila de *Chersones* aflăm încă o dată atestat la Albești numele astynomului Ἀπολλώνιος, dar în condiții stratigrafice mai clare: ștampila s-a aflat în SB, c.13 la -0,50 m, împreună cu exemplarul sinopean cu numele lui Ζῆνις ὁ Ἀπολλοδώρου (vezi *mai sus*).

<sup>87</sup> După Dacia, NS, 34, 1990, p. 124, nr. 139 și p. 125, nr. 175.

<sup>88</sup> Vezi la noi, Pontica 21-22, 1988-1989, cat. 228(63)-244(79); tot acolo p. 34-37; N. Conovici, M. Irimia, Dacia, NS, 35, 1991, p. 157, nr. 211-213.

<sup>89</sup> N. Conovici, M. Irimia, *op. cit.*, p. 157.

<sup>90</sup> Πυθόχρηστος ὁ Ἀπολλωνίδου și Ποσειδῆος ὁ Θεαρίωνος, de exemplu, pe care și N. Conovici îi plasează în grupa V-a.

Exemplarul de *Cnidos* prezintă aceleași caracteristici cu piesa inv. 14109 (vezi Pontica 23, cat. 391(19): două nume prescurtate — \*Αντα (νδρος) — \*Αρχιπύ (δας) și etnicon în forma Κνίδου. Nu revenim aici asupra discuțiilor cu privire la apartenența numelor și la posibila datare a exemplarului publicat în sec. III a.Chr.<sup>91</sup>. Notăm doar că noua piesă s-a aflat în SB, c.14 la o adâncime mult mai mică (—0,50 m) față de un exemplar heracleian din grupa a IV-a (inv. 38681, la —0,90 m).

Cele trei exemplare șampilate de *Cos* accentuează ponderea acestui centru între produsele amforice la Albești<sup>92</sup>. Din păcate însă, numai una din piese are clar imprimată șampila cu numele abreviat ΜΗΔ; la celelalte este clar simbolul — „ghioagă“; numele reconstituit pe unul din exemplare este \*Ηρμίων (?); este, de altfel, și singurul exemplar de *Cos* aflat în același context (SB, c.11 — 0,50 m) cu șampile sinopeene din grupa a VI-a: Βόρυς ὁ Ζεῦξιος, \*Κέσιος ὁ \*Ετεονίκου<sup>93</sup> și probabil Λεομέδων ὁ \*Επιδήμου<sup>94</sup>. Celelalte exemplare sunt ulterioare eponimului rhodian Καλλικρατίδας — piesa inv. 38675 — și astynomului sinopean \*Απολλωνίδης ὁ Ποσειδωνίου — piesa inv. 38634.

Noile șampile de *Cos*, deși par să fie puțin mai târzii față de unele din piesele deja publicate, nu par să depășească limita sec. III a.Chr.<sup>95</sup>.

În categoria *Diverse* am inclus un număr de 11 exemplare, între care unele aparțin unor tipuri deja semnalate la Albești, altele sunt noi.

În prima categorie avem în vedere un exemplar Μυρσιλείας — Μανικός, foarte probabil un produs pontic și un exemplar Διφιλος<sup>96</sup>.

Între șampilele noi, notăm numele păstrate în forma Μέδα și \*Αγή[μ]-ων<sup>97</sup> sau \*Αγη[σ]ίων și altele cărora nu le-am putut stabili o reconstituire: Διο [.....] și [...] ποκλε[ος].

Caracteristicile argilei ne conduc la presupunerea unui centru egean în cazul primei piesei (Μέδα) sau unui centru pontic pentru piesa catalog 554(26). Pasta gălbuie amestecată cu mica și nisip precum și forma elipsoidală a torții, cu arcuire bruscă, ne sugerează în cazul piesei catalog 550(22) posibile asemănări cu piese de Paros.

Cu excepția șampilei cu numele lui Διφιλος, restul pieselor beneficiază de un context arheologic ajutător:

<sup>91</sup> Pentru importurile cnidiene la Albești, vezi Pontica, 23, 1990, p. 30—35; asupra piesei inv. 14109, vezi mai ales, p. 35—36.

<sup>92</sup> Numărul exemplarelor șampilate de *Cos* era de 7; vezi Pontica, 23, 1990, p. 35—36 și cat. 397(1)—403(7).

<sup>93</sup> Piesă publicată în Pontica, 21—22, 1988—1989, cat. 278(113).

<sup>94</sup> Vezi mai departe, cat. 527 (225), Βόρυς ὁ Ζεῦξιος și 543 (241), Λεομέδων ὁ \*Επιδήμου.

<sup>95</sup> Deși nu excludem, în continuare, și începutul sec. II a.Chr.

<sup>96</sup> Discuții pentru ambele nume, vezi Pontica, 23, 1990, p. 50—52. Important de semnalat, aflarea la Ainos a unor șampile la tip Διφιλος; vezi I. Kaygusuz, A. Erzen, Ep. An., 7, 1986, p. 7—16.

<sup>97</sup> Un nume \*Αγήμων este atestat la E.M. Pridik, *Inventarnii katalog kleim-na amfornih ruckah i gorliskah i na cerepihah Eritajno sobraniia*, P., 1917, p. 135, nr. 80 și p. 141, nr. 13, dar în șampile circulare și pe vase care prezintă alte caracteristici de pastă decât ale exemplarului nostru.

— în SB, c. 53—54 exemplarul Μυρσιλείας — Μανικός<sup>98</sup> este ulterior astynomului sinopean Ἰφις ὁ Ἑστιάου (inv. 38623);

— exemplarele cat. 550(22) și 554(26) s-au aflat în SB, c.13 în contexte apropiate de ștampile sinopeene din grupa a V-a (inv. 38611 și 38617), rhodiene din jurul anului 240 a.Chr. (inv. 38626) și de exemplarul de Chersones prezentat mai sus (inv. 38631);

— în SB, c.25, în același context cu două ștampile heracleene din grupa a IV-a (inv. 38673 și 38674) s-a aflat și exemplarul cu numele Μέδρα;

— în SB, c.35, piesa cat. 549(21) — inv. 38689 —, s-a aflat împreună cu două ștampile sinopeene (inv. 38665 și 38688).

Marcajele executate cu vopsea roșie (*dipinti*) sau incizii (*graffiti*) la baza gâtului amforelor, le atribuim, cu siguranță, unor exemplare de Sinope și Rhodos. Recunoașterea caracteristicilor argilei este sprijinită de aflarea pieselor astfel marcate în aceleași carouri în care am aflat și ștampile:

— fragmentele cu *dipinti* cat. 555 și 556 (inv. 38652 și 38653) s-au aflat în SB, c.57 cu ștampile sinopeene din grupele V—VI;

— fragmentul cu *dipinti* cat. 557 (inv. 38654) provine, probabil, din același vas cu ștampila sinopeană a lui Πυθόχρηστος ὁ Ἀπολλωνίδου (ambele aflate în SB, c.33);

— fragmentul grafitat cu litera *chi* pare să aparțină aceluiași vas rhodian ca și ștampila producătorului Ἀρτεμίδωρος (ambele aflate în SB, c.57).

Noile materiale amforice descoperite la Albești, în sectorul B, modifică doar din punct de vedere cantitativ situația prezentată de noi anterior<sup>99</sup>. Cum era și de așteptat, aceste creșteri cantitative sunt sensibile doar la nivelul marilor centre exportatoare, deja bine plasate în așezarea noastră. Astfel, Heraclea Pontică, conform noilor estimări, este prezentă cu un număr de 131 de piese, Rhodos cu 73 și Sinope cu 241 ștampile.

Din punct de vedere cronologic, pentru fiecare centru, situația se păstrează între limitele de creștere anunțate.

Încă o dată, secolul III a.Chr. se dovedește a fi cel mai bine reprezentat la Albești din punct de vedere al importurilor amforice, mai ales pentru amenajările aflate în interiorul suprafeței fortificate.

## CATALOG\*

### HERACLEA PONTICĂ

#### A. Ștampile cu un singur nume (grupa a IV-a tipologică)

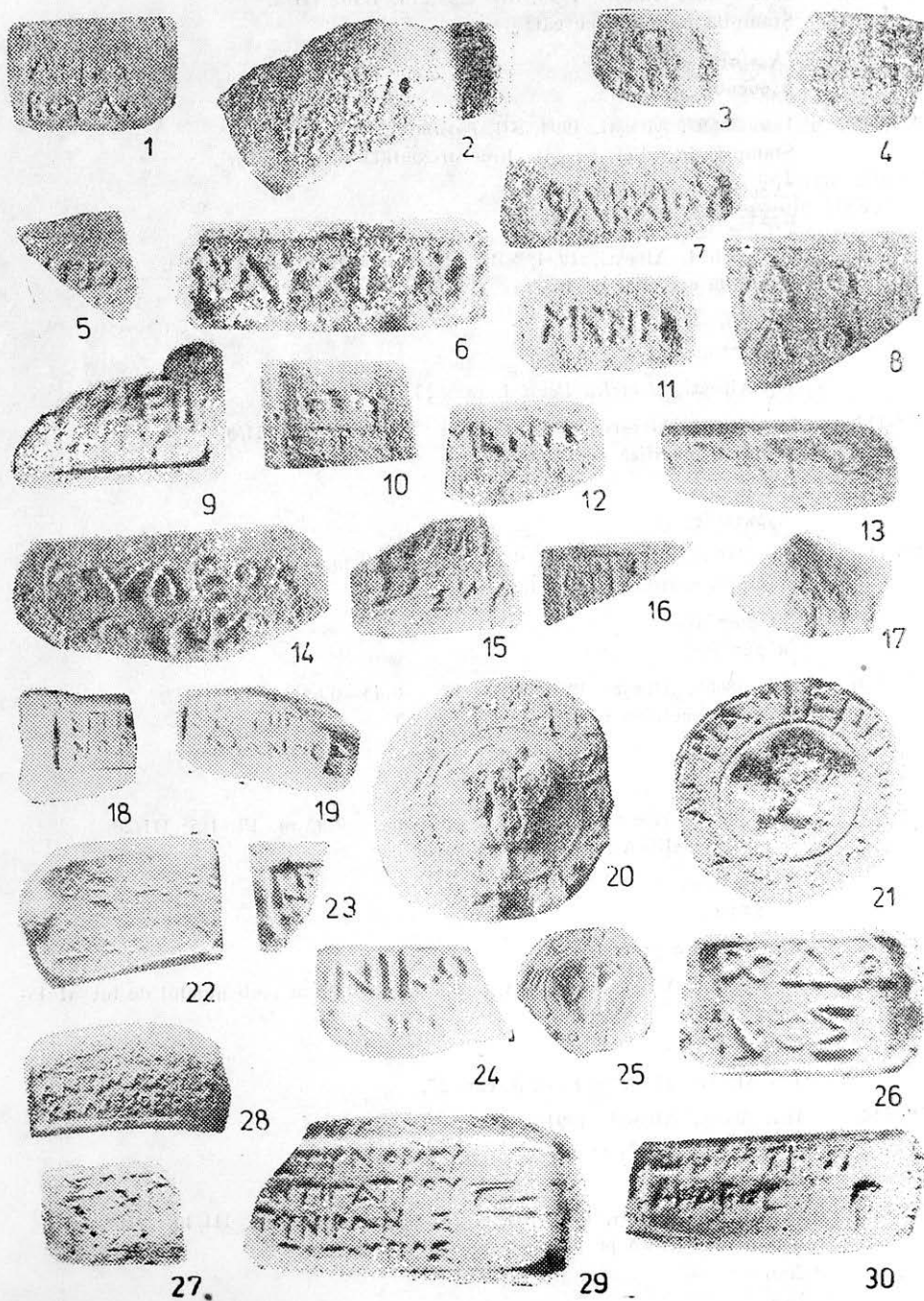
- 471(113). Inv. 38663. Albești, 1992, SB, c.34, —0,80 m (la nivelul pavajului). Pl. I/1; III/1.  
Ștampila englicifă pe gât.  
Ἀριστ[ο]—  
βοῦλου  
Variantă, Albești Heraclea Pontică, cat. 3.

<sup>98</sup> În SB, c. 53 aceleași nume Μυρσιλείας — Μανικός s-au aflat împreună cu o ștampila rhodiană Ἑλληνικός, datată după 240 a.Chr., dar oricum anterioară începutului grupeii a III-a de ștampile rhodiene.

<sup>99</sup> Pontica, 23, 1990, p. 59—60.

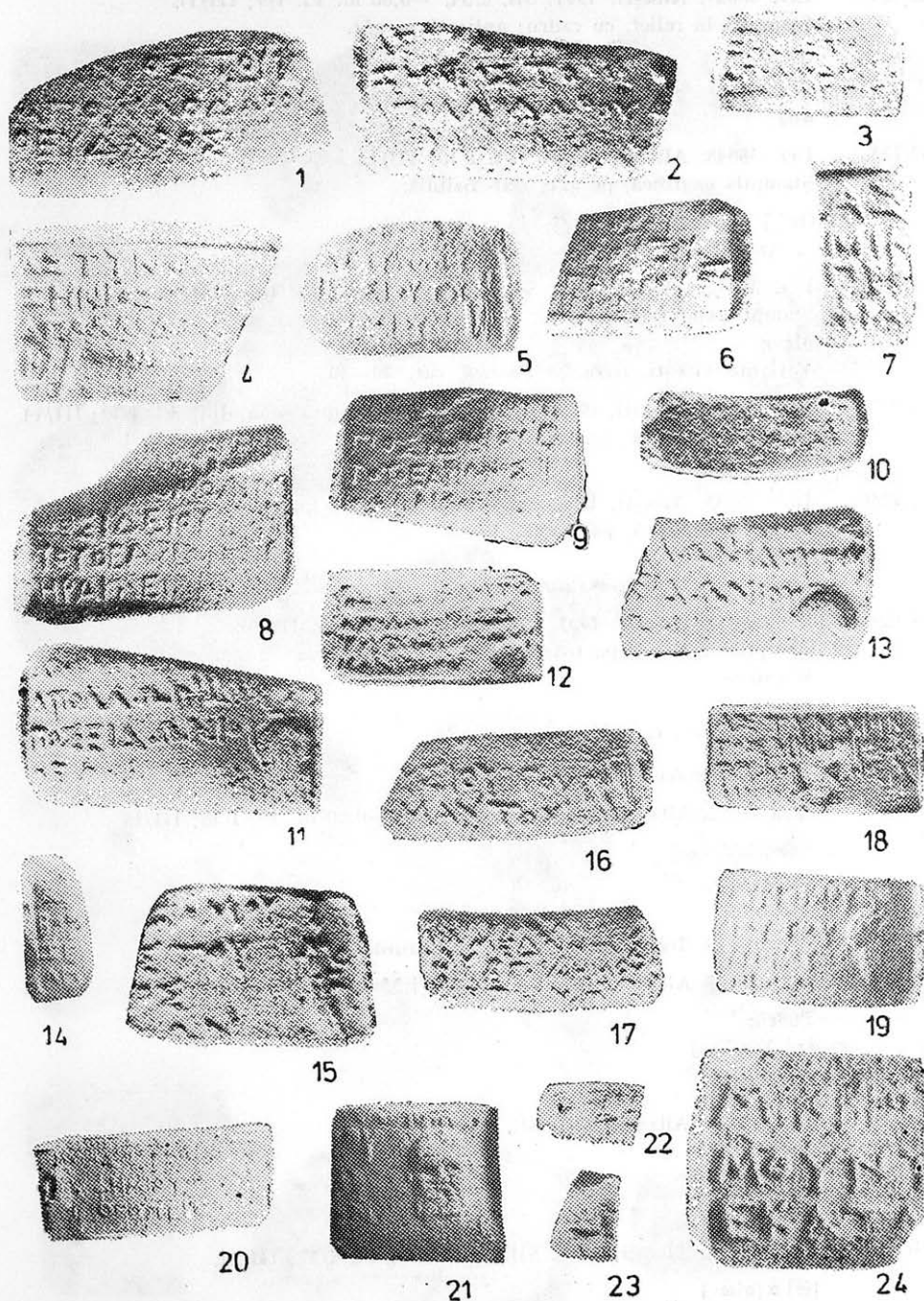
- 472(114). Inv. 38669. Albești, 1993, SB, c.58, Pl. I/16; III/2.  
Ștampilă în relief, pe gât.  
Ἀρι[σ]το—  
β[ούλου]
- 473(115). Inv. 38697. Albești, 1994, SB, *passim*. Pl. I/2; III/3.  
Ștampilă în relief, pe gât; linie orizontală între rânduri.  
Ἀριστο—  
κράτε[ος]
- 474(116). Inv. 38674. Albești, 1994, SB, c.25, —0,50 m. Pl. I/3; III/4.  
Ștampilă englică pe toartă.  
Ἀριστο—  
[κ]ράτεος  
Tip Albești, *Heraclea Pontică*, cat. 23.
- 475(117). Inv. 38681. Albești, 1994, SB, c.14, —0,90 m. Pl. III/5.  
Ștampilă englică pe toartă.  
[Ἀ]ριστο—  
[κ]ράτεο[ς]
- 476(118). Inv. 38683. Albești, 1980, SB, c.31, —0,64 m. Pl. I/4; III/6.  
Ștampilă englică pe toartă.  
[Ἀ]ριστ[ο]—  
[κ]ράτ[ε]ος
- 477(119). Inv. 38685. Albești, 1979, SB, c.12, —0,45—0,65 m. Pl. III/7.  
Ștampilă englică pe toartă; deteriorată.  
[Ἀριστο—]  
[κρά]τεο[ς]
- 478(120). Inv. 38690. Albești, 1989, SB, c. 53—43, —0,95 m. Pl. I/5; III/20.  
Ștampilă englică pe gât; *sigma* barat.  
[Ἀρ]ιστο—  
[κράτεος]  
Reconstituire probabilă.
- 479(121). Inv. 38624. Albești, 1991, SB, c. 63—64, —0,95 m (sub nivelul de lut al locuinței). Pl. I/6; III/9.  
Βακχίου  
Tip Albești, *Heraclea Pontică*, cat. 27.
- 480(122). Inv. 38636. Albești, 1991, *passim*. Pl. I/7; III/8.  
Ștampilă englică, pe gât.  
Βακχίου
- 481(123). Inv. 38673. Albești, 1994, SB, c. 25, —0,50 m. Pl. I/8; III/10.  
Ștampilă englică pe gât.  
Δού—  
λου  
Tip Brashinskii, 1980, cat. 178.



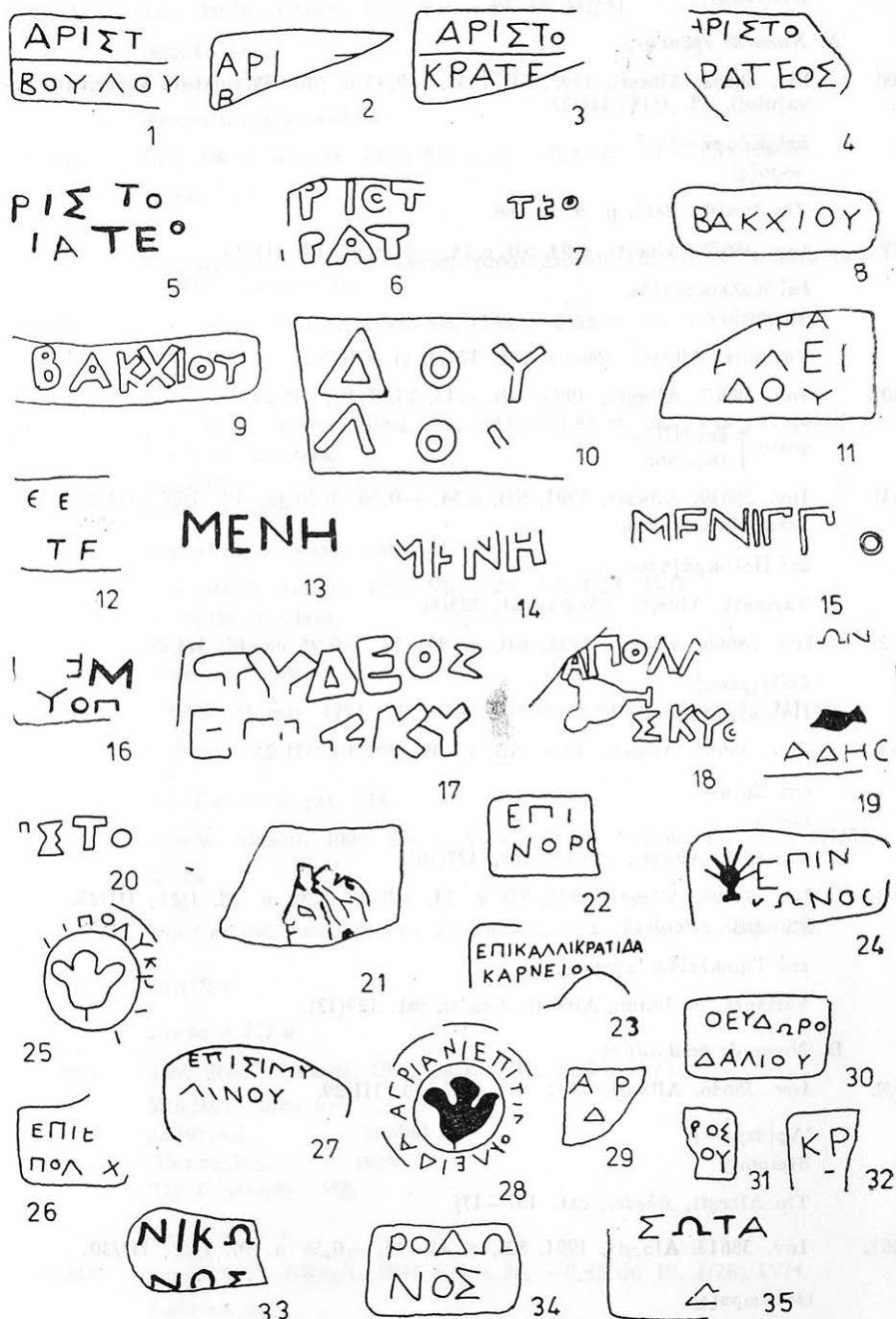


Planșa 1

- 482(124). Inv. 38627. Albești, 1991, SB, c.54, —0,60 m. Pl. I/9; III/11.  
Ștampilă în relief, cu cadru; aplicată pe gât.  
Ἡρα-  
κλει-  
δου
- 483(125). Inv. 38648. Albești, *passim*. Pl. I/10; III/12.  
Ștampilă englică, pe gât; slab lizibilă.  
Θε[ ]  
[.] τε[.]
- 484(126). Inv. 38672. Albești, 1994, SB, c.24, —0,45 m. Pl. I/11; III/13.  
Ștampilă englică, pe gât.  
Μένη  
Variante Albești, *Heraclea Pontică*, cat. 39—40.
- 485(127). Inv. 38684. Albești, 1979, SB, c. 62—63 (deasupra pavajului). Pl. I/12; III/14  
Ștampilă englică, pe gât.  
Μένη
- 486(128). Inv. 38635. Albești, 1991, *passim*. Pl. I/13; III/15.  
Ștampilă englică, pe toartă.  
[Μ]ενίππο[υ]  
Tip Albești, *Heraclea Pontică*, cat. 42—44.
- 487(129). Inv. 38647. Albești, 1991, SB, c.23, —0,40 m. Pl. III/16.  
Ștampilă în relief, pe toartă; dispunere retrogradă.  
Μ[ενίπ-]  
που  
Tip *Satu-Nou*, cat. 41.
- B. *Ștampile cu două nume.*
- 488(130). Inv. 38682. Albești, 1979, SB, c. 61—62, —0,60 m. Pl. I/15; III/18.  
Ἀπολλ[ώνιος]  
kantharos  
Σκού[α]  
Variantă de dispunere a numelor, Brashinskii, 1980, cat. 264.
- 489(131). Inv. 38664. Albești, 1992, SA, c.7., —1,35 m. Pl. I/14; III/17.  
Τύδεος  
ἐπὶ Σκού[θα]  
THASOS
- 490(23). Inv. 38625. Albești, 1991, SB, c.63, Pl. III/19.  
[Θασί]ων  
delfin?  
[Ἰδν]άδης
- 491(24). Inv. 38649. Albești, 1991, SB, c. 23—33. Pl. I/17; III/21.  
[Θ] α[σίων]  
figură masculină  
[Φει]δ[ίππος]



Planșa II



Planșa III



## RHODOS

A. *Nume de eponimi*

- 492(58). Inv. 38662. Albești, 1992, SB, c. 34, -0,45 m (din dărămătura superioară da-  
vajului). Pl. I/18; III/22.

ἐπί[Εὐφρά-]  
νορο[ς]

Tip Pridik, 1917, p. 9, nr. 66.

- 493(59). Inv. 38678. Albești, 1994, SB, c. 24, -0,28 m. Pl. III/23.

ἐπὶ Καλλικρατίδα  
Καρνείου

Variante, Albești, *Rhodos*, cat. 121(4) și 461(49).

- 494(60). Inv. 38667. Albești, 1993, SB, c. 13, Pl. I/19; III/24.

soare ↑ ἐπὶ Ν[ί]-  
[κ]ωνος

- 495(61). Inv. 38610. Albești, 1991, SB, c. 54, -0,30—0,50 m. Pl. I/20; III/25.  
Ștampilă circulară.

ἐπὶ Πολυκρά[τεος...]

Variantă, Albești, *Rhodos*, cat. 125(8).

- 496(62). Inv. 38666. Albești, 1992, SB, c. 43—53, -0,95 m. Pl. III/26.

ἐπ'ἱε[ρέως]  
Πολ[υ]χ[άρ(μου)]

- 497(63). Inv. 38687. Albești, 1976, SB, c. 39—40. Pl. III/25.

ἐπὶ Σίμου—  
λίνου

Variantă, Albești, *Rhodos*, cat. 127(10).

- 498(64). Inv. 38609. Albești, 1991, SB, c. 54, -0,30—0,50 m. Pl. I/21; III/28.  
Ștampilă circulară.

ἐπὶ Τιμοκλείδα 'αγριανί(ου)

Variantă, cu buton, Albești, *Rhodos*, cat. 129(12).

B. *Nume de producători*

- 499(65). Inv. 38646. Albești, 1991, SB, c. 47. Pl. III/29.

'Αρ[τεμι-]  
δ[ώρου]

Tip Albești, *Rhodos*, cat. 137—17).

- 500(66). Inv. 38613. Albești, 1991, SB, c. 53—54, -0,56 m. Pl. I/22; III/30.

Θεόδωρο[ς]  
Δαλίου

Numele la Albești, *Rhodos*, cat. 145(28), 465(53).

- 501(67). Inv. 38686. Albești, 1978, SB, c.49. Pl. III/31  
 [Θεόδω]ρος  
 [.....]ου  
 Reconstituire probabilă.
- 502(68). Inv. 38679. Albești, 1995, SB, c.25, —0,45 m. Pl. I/23; III/32.  
 Κρ[έοντος]  
 [.....]  
 Reconstituire probabilă; numele producătorului, la Albești, *Rhodos*, cat. 147(30) — 148(31) și 466 (54).
- 503(69). Inv. 38629. Albești, 1991, SB, c.33, —0,35 m. Pl. I/24; III/33.  
 Νίκω —  
 υος  
 Tip Albești, *Rhodos*, cat. 125 (35).
- 504(70). Inv. 38626. Albești, 1991, SB, c.13, —0,45 m (deasupra pavajului). Pl. IV/1.  
 Șampilă circulară.  
 Ξενοτίμου  
 floare de rodie  
 Tip Albești, *Rhodos*, cat. 125 (35).
- 505(71). Inv. 38645. Albești, 1991, SB, c.23, Pl. I/25; IV/2.  
 Șampilă circulară.  
 Ξενοτ[ί]μου  
 floare de rodie
- 506(72). Inv. 38603. Albești, 1991, SB, c.62, —0,35—0,40 m. Pl. I/26; III/34.  
 Ρόδω —  
 υος  
 Tip *Satu-Nou*, cat. 314.
- 507(73). Inv. 38676. Albești, 1994, SB, c. 5—4, —0,30—0,42 m. Pl. I/27; III/35.  
 Σῶτα  
 Δ  
 Tip *Callatis*, cat. 785; cu altă monogramă, *Satu-Nou*, cat. 256.

## SINOPE

## Grupă a III-a

- 508(206). Inv. 38637. Albești, 1991, *passim*. Pl. II/24; IV/3.  
 Μαρτίου [άστυνο—]  
 μοῦν[ος] simbol  
 Έκκτα[ῖος] rupt  
 Tip Canarache, 382.

## Grupă a IV-a

- 509(207). Inv. 38695. Albești, 1994, SB, c.25, —0,45 m. Pl. I/28; IV/4.  
 άστυνομ[ου]  
 Άντιμάχου ↑ cornui  
 Καλλισθένης ↑ abundenței  
 Tip Albești, *Sinope*, cat. 174(9).

## Grupă a V-a

- 510(208). Inv. 38611. Albești, 1991, SB, c.13, —0,40 m. Pl. I/29; IV/5.  
 [ἀστυνόμου  
 Ἀντιπάτρου                      poră de  
 τοῦ Νίκωνος                      corabie  
 Ἀπατούριος  
 Tip Albești, *Sinope*, cat. 187(22).
- 511(209). Inv. 38604. Albești, 1991, SB, c.55, —0,45—0,50 m. Pl. I/30; IV/6.  
 [ἀστυνόμου]  
 [Διονυσίου τοῦ]  
 Δημητρίου                      ↓ ciorchine  
 Ἀραβός  
 Astynom nou la Albești, Pentru Callatis, vezi Dacia, NS, 13, 1969, nr. 531—  
 —540. Același nume, variantă de dispunere, Al. Avram, SCIVA, 39, 1988, 3,  
 p. 309, nr. 83.
- 512(210). Inv. 38617. Albești, 1991, SB, c.13, —0,52 m. Pl. II/1; IV/8.  
 [ἀστυνόμου]  
 [Ζήνιος τοῦ                      ↑ trofee  
 Ἀπολλοδώρου  
 Θεόδωρος  
 Variante de combinații, Albești, *Sinope*, cat. 250(85)—254(89).
- 513(211). Inv. 38616. Albești, 1991, SB, c.47, —0,24 m. Pl. II/2; IV/9.  
 ἀστ[υνόμου]  
 Ζήνιος τοῦ                      ↑ trofee  
 Ἀπολλοδώρου]  
 Κεφαλίω[ν]  
 Alte combinații, Albești, *Sinope*, cat. 250(85)—254(89).
- 514(212). Inv. 38668. Albești, 1993, SB, c. 12. Pl. II/3; IV/7.  
 ἀστυνόμου  
 Ζήνιος τοῦ  
 Ἀπολλοδώρου                      simbol  
 Κ[λε]αίνετος                      rupt  
 Tip M. Irimia, Pontica, 6, 1973, p. 30, nr. 4 (Poarta Albă) și Pridik, 1917,  
 p. 96, nr. 163.
- 515(213). Inv. 38612. Albești, 1991, SB, c.23, —0,60 m. Pl. II/4; IV/10.  
 ἀστυνόμου  
 Ζήνιος τοῦ  
 Ἀπολλοδώρ[ου]  
 Κλ[εα]ίνετ[ος]  
 516(214). Inv. 38552. Albești, 1976, SB, c.69, —0,60 m. Pl. II/5; IV/11.  
 ἀστυνόμου                      divinitate  
 Ἰκεσίου τοῦ                      ↑ feminină cu  
 Σιμίου                      cornul abundenței  
 Tip Satu-Nou, cat. 178—180; Pridik, 1917, p. 72, nr. 205—207.



Planșa IV



- 517(215). Inv. 38630. Albești, 1991, SB, c.57, —0,25 m. Pl. II/6; IV/12.

[ἄστρ]νόμου

[᾽]οβ[ά]κχου τοῦ

[Μολ]παγῶρου proră de

[Φιλ]ήμων corabie.

Tip Albești, *Sinope*, cat. 199(34).

- 518(216). Inv. 38620. Albești, 1991, SB, c. 23—33, —0,43 m. Pl. IV/13.

ἄστ[ρ]ν[ό]μου

Ποσιδε[ί]ου

τοῦ Θεαρί[ω]νος divinitate

᾽Απα[τοῦ]ριος feminină

Variante de combinații, Albești, *Sinope*, cat. 208(43)—214(49).

- 519(217). Inv. 38622. Albești, 1991, SB, c.23, —0,50 m, Pl. II/8; IV/14.

[ἄστρ]νομῶντος

Ποσιδείου

τοῦ Θεαρίωνος

᾽Ηρακλείδ[ης]

Tip Pridik, 1917, p. 77, nr. 328.

- 520(218). Inv. 38614. Albești, 1991, SB, c.23, —0,52 m, Pl. II/9; IV/16.

ἄστ[ρ]ν[ό]μου

Ποσιδείου

τοῦ Θεαρίωνος

Κ[α]λλισθένης

Tip Canarache, 326; *Callatis*, cat. 572.

- 521(219). Inv. 38632. Albești, 1991, SB, c.23, —0,50 m. Pl. II/10; IV/17.

ἄστρ[ν]όμου

Ποσ[ί]δε[ί]ο[υ]

τοῦ Θεαρί[ω]νος

᾽ΐμμης

Tip Tomis, SCIV, 19, 1968, 1, p. 54, nr. 28 și *Satu-Nou*, cat. 127.

- 522(220). Inv. 38640. Albești, 1991, SB, c.33, Pl. IV/18.

ἄστρ[ν]όμου

Πυθοχρήστου

[τ]οῦ ᾽Απολλωνίδου

[᾽Απ]ατοῦριος

Tip Albești, *Sinope*, cat. 215(50).

#### Grupa a VI-a

- 523(221). Inv. 38671. Albești, 1991, SB, c. 24—23, —0,50—0,60 m. Pl. IV/15.

[ἄστρ]νόμου

᾽Αθηνίππου [τοῦ]

[Μη]τροδώρου

[.....]ρος

Astynom, Albești, *Sinope*, cat. 227(62), fără producător.

- 524(222). Inv. 38608. Albești, 1991, SB, c. 54, -0,30-0,50 m. Pl. II/11; IV/19.  
 ἀ[στυνόμου]  
 Ἀπολλωνίδου τοῦ  
 Ποσειδωνίου  
 Θέω[ν] ↓ ciorchine  
 Variante de combinații, Albești, *Sinope*, cat. 228(63) -244(79).
- 525(223). Inv. 38605. Albești, 1991, SB, c. 55, -0,45-0,50 m. Pl. II/12; IV/20.  
 ἀστ[υνομ]οῦντος  
 Ἀπολλ[ων]ίδου  
 τοῦ Ποσειδωνίου  
 Μανικκός ↓ ciorchine  
 Tip Albești, *Sinope*, cat. 232(67).
- 526(224). Inv. 38606. Albești, 1991, SB, c.55, -0,45-0,50 m. Pl. II/13; IV/21.  
 [ἀστυνομ]οῦντος  
 [Ἀπο]λλωνίδου τοῦ  
 [Ποσ]ειδωνίου  
 [Φιλήμ]ωυ ↓ ciorchine  
 Tip Albești, *Sinope*, cat. 233(68)-241(76).
- 527(225). Inv. 38691. Albești, 1979, SB, c.11, -0,50 m. Pl. II/14; V/1.  
 ἀσ[τυνόμου]  
 Βόρ[υος τοῦ]  
 Ζε[ύξιος]  
 Ἀπα[τούριος]  
 Tip Albești, *Sinope*, cat. 246 (81).
- 528(226). Inv. 38601. Albești, 1991, SB, c.23, -0,40 m. Pl. II/15; V/2.  
 [ἀστυ]νόμου  
 [Βόρυς] τοῦ ↑ divinitate  
 [Ζεῦξι]ος ↑ feminină  
 [Ἀρτε]μων cu torțe  
 Tip Canarache, 237; variante de combinații, Albești, *Sinope*, cat. 245(80) —  
 —248(83).
- 529(227). Inv. 38658. Albești, 1991, SB, c.13, -0,40 m. (până la pavaj). Pl. V/3.  
 [ἀστυ]νόμου  
 [Βόρυς] τοῦ ↑ divinitate  
 [Ζεῦξι]ος ↑ feminină  
 [.....] cu torțe
- 530(228). Inv. 38633. Albești, 1991, SB, c.23, -0,45 m (deasupra dărâmatării de pietre).  
 Pl. II/16; V/5.  
 [ἀστυνό]μου  
 [Διον]υσίου τοῦ ↑ Nike  
 [Ἀπ]ημόντου  
 Tip Albești, *Sinope*, cat. 249(84), producător neîntregit.



Planșa V

- 531(229). Inv. 38670. Albești, 1994, SB, c.24, —0,40 m. Pl. II/17; V/4.  
 ἀστυνόμου  
 Λεωμέδοντος  
 τοῦ Ἐπιδήμου → călăreț  
 Ἀριστῶν  
 Tip Canarache, 296; variante de combinații, Albești, *Sinope*, cat. 294(129) — 297(132).
- 532(230). Inv. 38618. Albești, 1991, SB, c. 54—55, —0,28m. (martor). Pl. II/18; V/16.  
 ἀστυνομοῦν—  
 τος Μνήσιος ← Nike  
 τοῦ Φορ[μίω]νος  
 Φιλ[ήμων]  
 Alte combinații. Albești, *Sinope*, cat. 314—149) — 316(151).
- 533(231). Inv. 38619. Albești, 1991, SB, c. 57, —0,25 m. Pl. II/19; V/7.  
 [ἀσ]τυνόμου  
 [Μικ]ρίου τοῦ ciorchine  
 [Πυθ]οκρίτου  
 [Φιλή]μων  
 Tip *Satu-Nou*, nr. 218; variantă, Albești, *Sinope*, cat. 313(148).
- 534(232). Inv. 38621. Albești, 1991, SB, c. 57, —0,20m. Pl. II/7, V/8.  
 ἀσ[τυνόμου]  
 Μικ[ρίου τοῦ]  
 Πυθ[οκρίτου]  
 Φιλ[ήμων]  
 Tip *Satu-Nou*, nr. 218; variantă, Albești, *Sinope*, cat. 313(148).
- 535(233). Inv. 38696. Albești, 1994, SB, c.25, —0,50 m. Pl. II/20; V/9.  
 personaj  
 strivind ἀστυνόμου  
 strugururi Φηλίου τοῦ  
 in cuvă Θεοπελίου  
 Variante de dispunere a simbolului, Albești, *Sinope*, cat. 329(164)—332(167).  
 Nume de astynomi comune grupelor V și VI
- 536(234). Inv. 38607. Albești, 1991, SB, c.55, —0,45—0,50 m. Ol. V/10.  
 [ἀσ]τυνομοῦντος  
 [Θευδῶ]ρου τοῦ ← ciorchine  
 [Πρυτάν]ιος Ἀριστομένης
- 537(235). Inv. 38623. Albești, 1991, SB, c. 54—55, —0,28 m. Pl. II/21; V/11.  
 [ἀστυνόμου]  
 [Ῥ]οιοῦ ⬆ cap  
 [Ἐστιά]ου ⬆ Silen  
 [Φιλή]μων  
 Tip Albești, *Sinope*, cat. 338(173)—342(177).

- 538(236). Inv. 38657. Albești, 1990, SB, c. 57, Pl. V/12.  
 [ἄσ]τυνόμου  
 [᾽]φι[ος] τοῦ ↑ cap  
 [᾽Εστ]αίου | Silen  
 [Φιλ.]μων
- 539(237). Inv. 38694. Albești, 1991, SB, c. 53–54, Pl. V/13.  
 [ἄστυνόμου]  
 [᾽]φι[ος] τοῦ]  
 ᾽Ε[στ]αίου]  
 Φι[λ.]μων]  
 Reconstituire probabilă.  
*Ștampile cu nume de producători*
- 540(238). Inv. 38644. Albești, 1991, SB, c. 54, —0,20–0,70 m. Pl. V/14.  
 Θε[ός] δω[ρ]οε  
*Ștampile cu legendă neîntregită*
- 541(239). Inv. 38655. Albești, 1992, SB, c. 35. Pl. II/22; V/15.  
 [.....]  
 ΦΟ[.....]  
 [.....]
- 542(240). Inv. 38688. Albești, 1980, SB, c. 35, —0,15–0,60 m. Pl. V/16.  
 Ștampilă slab lizibilă; sigur doar numele producătorului.  
 [.....]  
 [.....]  
 [.....]ωδ[...]  
 ᾽Αγάθων
- 543(241). Inv. 38692. Albești, 1979, SB, c. 11, —0,50 m. Pl. II/23; V/17.  
 Se păstrează numai simbolul: călăreț spre dreapta. Probabil ștampila aparține  
 astynomului Λεωμέδων ὁ ᾽Επιδήμου.  
 CHERSONESUL TAURIC
- 544(4). Inv. 38631. Albești, 1991, SB, c. 13, —0,50 m. Pl. V/18; VI/1.  
 ᾽Απολ[λωνίου]  
 ἄστυ[νόμου]  
 Tip Albești, Pontica 23, 1990, cat. 371(2).  
 CNIDOS
- 545(25). Inv. 38677. Albești, 1994, SB, c. 14, —0,50 m. Pl. V/19; VI/2.  
 ᾽Αντ[άνδρου]  
 ᾽Αρχιπ[ρί]δα]  
 Κνίδου



## COS

- 546(8). Inv. 38634. Albești, 1991, SB, c.54, -0,20 m (în umplutura de deasupra pavajului). Pl. V/20; VI/3.

## MHΔ

- 547(9). Inv. 38693. Albești, 1979, SB, c.11, -0,50 m. Pl. V/21; VI/4.

ghioagă



Ῥ[ρ]μλω

- 548(10). Inv. 38675. Albești, 1994, SB, c.24, -0,16 m. Pl. V/22.  
nume ilizibil

ghioagă



## DIVERSE

## A. Ștampile cu nume

- 549(21). Inv. 38689. Albești, 1980, SB, c. 35, -0,15-0,60 m. Pl. V/23;.

Ἀγῆ ←

[·]λω →

- 550(22). Inv. 38628. Albești, 1991, SB, c.13, -0,40-0,60 m. Pl. V/24; VI/5.

Ștampilă rectangulară, îngustă, pe un singur rând. Tcarta este elipsoidală arcuită brusc.

Δτο[...]

- 551(23). Inv. 38602. Albești, 1991, SB, c.56, -0,55 m. Pl. V/25; VI/6.

Διφί-

λου

Vezi Pontica, 23, 1990, p. 164, și cat. 429(12)-431(14).

- 552(24). Inv. 38680. Albești, 1994, SB, c.25, -0,50 m. Pl. V/26; VI/7.

Μέδα

- 553(25). Inv. 38615. Albești, 1991, SB, c. 54-55, -0,14 m. Pl. V/29; VI/8.

Μυρσιλείας

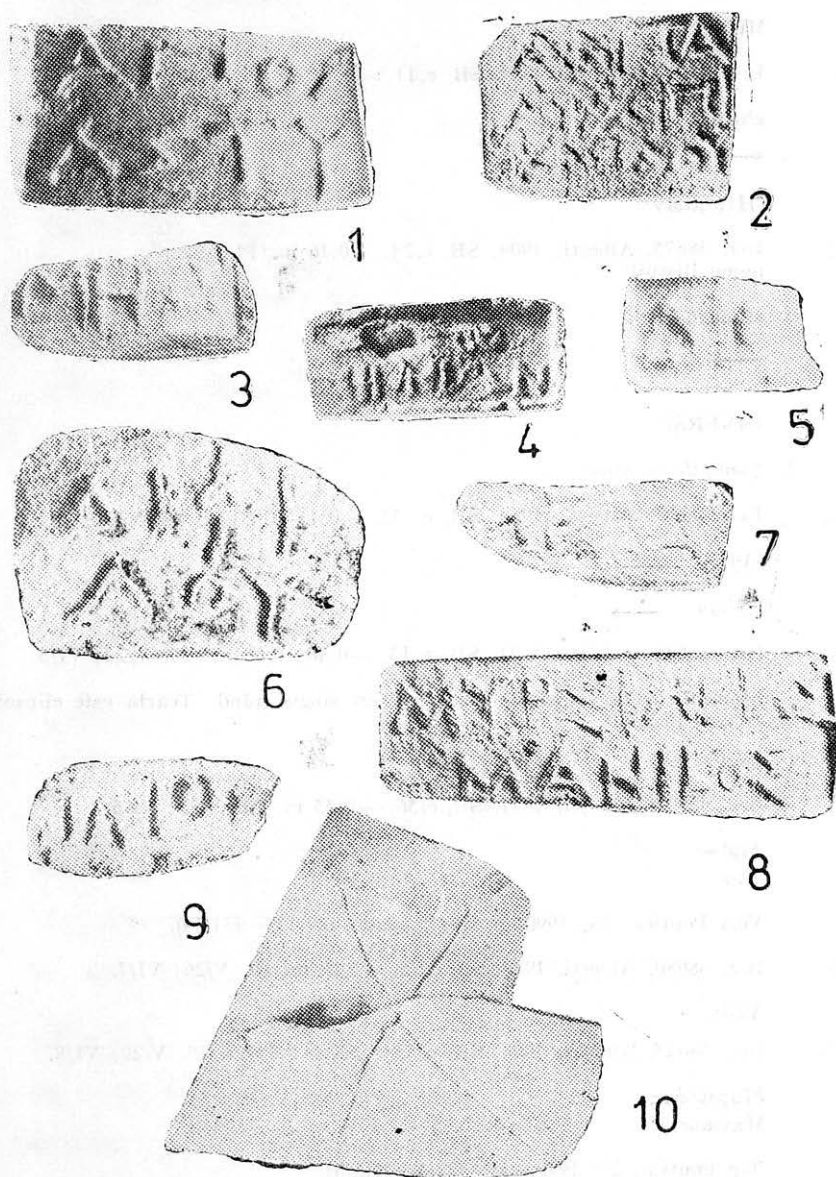
Μανικός

Tip Pontica, 23, 1990, cat. 422(5)-425(8).

- 554(26). Inv. 38639. Albești, 1991, SB, c.13, -0,15 m. Pl. V/30; VI/9.

Ștampilă rectangulară îngustă, dispusă oblic; caracteristicile pastei de Sinope; legenda distrusă retrograd.

[...]ποκλε[ος]



Planșa VI

B. *Dipinti*

555. Inv. 38652. Albești, 1991, SB, c.57. Pl. V/31.  
Fragment bază gât; caracteristicile amforelor de Sinope; dipinti cu vopsea roșie

556. Inv. 38653. Albești, 1991, SB, c.57. Pl. V/28.  
Fragment bază gât; caracteristicile amforelor de Sinope; dipinti cu vopsea roșie; litera *miu* aplicată de trei ori.

557. Inv. 38654. Albești, 1991, SB, c.33. Pl. V/27.  
Fragment bază gât; caracteristicile amforelor de Sinope; dipinti cu vopsea roșie probabil litera *K*.

C. *Graffiti*

558. Inv. 38655. Albești, 1991, SB, c. 57. Pl. V/32; VI/10  
Fragment bază gât; caracteristicile amforelor de Rhodos; sgraffitată litera *chi*

## INDICE DE NUME

(C — Cos; CH — Chersonesul Tauric; CN — Cnidos; HP — Heraclea Pontică; P — Paros;  
RH — Rhodos; TH — Thasos; S — Sinope)

- |                            |                                               |
|----------------------------|-----------------------------------------------|
| *Αγάθων                    | -- S., 542(240)                               |
| *Αγη[·]ων                  | -- Varia, 549(21)                             |
| *Αθήνιππος ὁ Μητροδώρου    | -- S., 523(221)                               |
| *Αντανδρος                 | -- CN., 545(25)                               |
| *Αντίμαχος                 | -- S., 509(207)                               |
| *Αντίπατρος ὁ Νίκωνος      | -- S., 510(208)                               |
| *Απατούριος                | -- S., 510(208), 518(216), 522(220), 527(225) |
| *Απολλωνίδης ὁ Ποσειδωνίου | -- S., 524(222) — 526(224)                    |
| *Απολλώνιος                | -- HP., 488(130); CH., 544(4)                 |
| *Αραψ                      | -- S., 511 (209)                              |

|                       |                            |
|-----------------------|----------------------------|
| Ἀριστόβουλος          | — HP., 471(113) — 472(114) |
| Ἀριστοκράτης          | — HP., 473(115) — 478(120) |
| Ἀριστομένης           | — S., 536(234)             |
| Ἀριστῶν               | — S., 531(229)             |
| Ἀρτεμίδωρος           | — RH., 499(65)             |
| Ἀρτέμων               | — S., 528(226)             |
| Ἀρχιπιδας             | — CN., 545(25)             |
| Βάκχιος               | — HP., 479(121) — 480(122) |
| Βόρυς ὁ Ζεύσιος       | — S., 527(225) — 529(227)  |
| Διο[....]             | — Varia, 550(22)           |
| Διονύσιος ὁ Ἀπημάντου | — S., 530(228)             |
| Διονύσιος ὁ Δημητρίου | — S., 511(209)             |
| Δίφιλος               | — Varia, 551(23)           |
| Δούλος                | — HP., 481(123)            |
| Ἐκαταῖος              | — S., 508(206)             |
| Εὐφράνωρ              | — RH., 492(58)             |
| Ζῆνις ὁ Ἀπολλοδώρου   | — S., 512(210) — 515(213)  |
| Ἡρακλείδης            | — HP., 482(124)            |
| Ἡρακλείδης            | — S., 519(217)             |
| Ἡρμίων                | — C., 547(9)               |
| Θεύδωρος              | — RH., 500(66) — 501(67)   |
| Θεύδωρος              | — S., 512(210); 540(238)   |
| Θεύδωρος ὁ Πρυτανίου  | — S., 536(234)             |
| Θέων                  | — S., 524(222)             |
| Θε[... ]τε[... ]      | — HP., 483(125)            |
| Ἰδνάδης               | — TH., 490(3)              |
| Ἰκέσιος ὁ Σιμίου      | — S., 516(214)             |
| Ἰόβακχος ὁ Μολπαγόρου | — S., 517(215)             |
| Ἰφίς ὁ Ἑστιάου        | — S., 537(235) — 539(237)  |
| Καλλικρατίδας         | — RH., 493(59)             |
| Καλλισθένης           | — S., 509(207); 520(218)   |
| Κεφαλίων              | — S., 513(211)             |
| Κλεαίνετος            | — S., 514(212) — 515(213)  |
| Κρέων                 | — RH., 502(68)             |
| Λεομέδων ὁ Ἐπιδήμου   | — S., 531(229)             |
| Μανικός               | — Varia, 553(25)           |
| Μανικκός              | — S., 525(223)             |
| Μέδα                  | — Varia, 552(24)           |
| Μένης                 | — HP., 484(126) — 485(127) |
| Μένιππος              | — HP., 486(128) — 487(129) |
| ΜΗΔ                   | — C., 546(8)               |
| Μικρίας               | — S., 508(206)             |
| Μίκριος ὁ Πυθοκρίτου  | — S., 533(231) — 534(232)  |

|                            |                                                                              |
|----------------------------|------------------------------------------------------------------------------|
| Μνησις ὁ Φορμίωνος         | — S., 532(230)                                                               |
| Μυρσιλειᾶς                 | — Varia, 553(25)                                                             |
| Νίκων                      | — RH., 494(60), 503(69)                                                      |
| Ξενοτύμος                  | — RH., 504(70)—505(71)                                                       |
| Πολυκράτης                 | — RH., 495(61)                                                               |
| Πολύχαρμος                 | — RH., 496(62)                                                               |
| Προσίδειος ὁ Θεαρίωνος     | — S., 518(216)—521(219)                                                      |
| Πυθόγχορστος ὁ Ἀπολλωνίδου | — S., 522(220)                                                               |
| Ῥόδων                      | — RH., 506(72)                                                               |
| Σιμυλῖνος                  | — RH., 497(63)                                                               |
| Σκύθας                     | — HP., 488(130), 489(131)                                                    |
| Σώτας                      | — RH., 507(73)                                                               |
| Τιμοκλείδης                | — RH., 498(64)                                                               |
| Τύδης                      | — HF., 489(131)                                                              |
| Φείδιππος                  | — TH., 491(24)                                                               |
| Φήμιος ὁ Θεοπείδου         | — S., 535(233)                                                               |
| Φιλήμων                    | — S., 517(215), 526(224), 532(230), 533(231),<br>534(232), 537(235)—539(237) |
| Ύαμις                      | — S., 521(219)                                                               |

\*) Numerele de ordine din catalog continuă înscrierea exemplarelor amforice ștampilate (gâturi și torți) descoperite la Albești. Numărul din paranteză urmează catalogul ștampilelor pe centre de producție: Heraclea Pontică, Thasos, Rhodos, Sinope etc.

Pentru prescurtările folosite, vezi mai sus, nota 4, atunci când analogiile sunt aflate la Albești. Pentru celelalte, am adoptat trimiteri deja cunoscute în literatura de specialitate:

*Brashinskiĭ*, 1980 — I. B. Brashinskiĭ, *Greceskii keramiceskii import na nijnem*

*Donu v V—III vv. do n.e., L. 1980*

*Callatis* — M. Gramatopol, Gh. Poenaru-Bordea, *Amphora stamps from Callatis and south Dobroudja*, Dacia NS, 13, 1969, p. 127—282;

*Canarache* — V. Canarache, *Importul amforelor ștampilate la Istria, B., 1957*

*Pridik*, 1917 — E. M. Pridik, *Inventarnii katalog kleim na amfornih ručkah i gorliškah i ne cerepiŭah Ermitajnogo sobraniia*, P., 1917;

*Satu-Nou* — N. Conovici M. Irimia, *Timbres amphoriques et autres inscriptions céramiques découvertes à Satu-Nou (com. Oltina, dép. de Constantza)*, Dacia, NS, 35, 1991, p. 139—175.

## OBSERVATIONS CONCERNANT LE SITE GRÉCO-AUTOCHTONE d'ALBEȘTI

(départ. de Constantza)

— résumé —

L'étude est structurée en deux parties qui marquent :

— les phases de début de l'existence du site fortifié d'Albești (IV<sup>e</sup> s. av. J. C.) ;

— l'étape de développement maximal du III<sup>e</sup> s. av. J.—C., mise en valeur par les matériaux amphoriques nouvellement apparus, surtout



à la suite des recherches entreprises à l'intérieur de l'enceinte fortifiée du secteur B.

À l'égard des catégories amphoriques, on en a mentionné, dans la première partie, des exemplaires estampillés d'Héraclée Pontique, Thasos et Sinope (les premiers groupes) ainsi que quelques récipients d'une typologie bien précisée et fixés chronologiquement entre les limites du IV<sup>e</sup> s. av. J.—C.,

Particulièrement significative est l'existence des emballages amphoriques de type récent, récupérés aussi bien dans le site fortifié et surtout dans la zones rapprochées aux enceintes qu'en dehors de celles — ci, dans la zone sud et ouest du plateau.

Les nouveaux matériaux amphoriques, découverts à Albești dans le secteur B, ne modifient la situation présentée antérieurement que du point de vue quantitatif (voir la série d'articles de Pontica 19—23). Comme il était naturel, ces augmentations quantitatives sont sensibles seulement au niveau des grands centres d'exportation déjà bien représentés dans le site auquel nous faisons mention.

C'est ainsi que, selon les nouvelles estimations, Héraclée Pontique est représentée par 131 pièces, Rhode par 73 pièces et Sinope par 241 estampilles.

Du point de vue chronologique, pour chaque centre, la situation se maintient entre les limites connues d'extension. Une fois de plus, le III<sup>e</sup> s. av. J. C. s'avère être le mieux représenté à Albești en ce qui concerne les importations amphoriques, surtout pour les complexes situés à l'intérieur de l'espace fortifié.

# ERATĀ

- p.3, r.31 ποντάρχης in loc de ποντάρχη
- p.126, r.8 Δέαλκος in loc de Δεάλκος
- p.127, r.16 Ζωπυρίων in loc de Ζοπύριων
- p.129, r.30 mushroom in loc de mooshroom
- p.132, r.20 Εὐφράνωρ in loc de Εὐφράνωρ
- p.132, n.71 Χαρμοκλῆς in loc de Χαρμόκλης
- p.134, r.5 Ἀπολλωνίδης in loc de Ἀπολλονίδης
- p.138, r.2 Ἴφιος in loc de Ἴφιος
- p.144, nr.496(62) ἐπ'ἱερῶς in loc de ἐπ'ἱερῶς
- p.149, nr.530(228) ἀσπύνομον in loc de ἀσπύνομον
- p.151, nr.537(235) [Ἴφιος τ]οῦ in loc de [Ἴφιος]οῦ
- p.156 (indice) Βόρυς ὁ Ζεύξιος in loc de Βόρυς ὁ Ζεύιος
- p.157 (indice) Πολυκράτης in loc de Πολτκράτης
- p.191, r.18 Ἑλλήνων in loc de Ἑλςλήνων
- p.191, r.20 πατρίδος in loc de πατριδος
- p.192, r.7 α' in loc de ᾶ
- p.193 (titlu) Πρῶτος ποντάρχης in loc de Πρῶτος ποντάρχη
- p.193, r.27 mentionné ci-dessus in loc de mentionnéci-dessus
- p.194, n.27 Callatis in loc de Callatise
- p.195, r.21 -tarque in loc de -tarzue
- p.197, n.2 Iidem in loc de Ibidem
- p.199, r.11 invicto Aug(usto) in loc de invicto, Aug(usto)
- p.199, r.12 p(atri) p(atriae) in loc de P(atri) p(atriae)
- p.199, r.13 Sall- in loc de Sali-
- p.201, r.3 Βυζάντιος in loc de Βυξάντιος
- p.201, r.3 σοφίστης in loc de σοφισεῆς
- p.201, n.8 Vit. soph. in loc de Viz. soph.
- p.202, n.25 Σαλλίου in loc de Σαλλιου
- p.205, n.56 Dom[itio Aurel]iano in loc de Dom[itio] Aure(iano)